

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

**«Методика викладання філософії та права у вищих навчальних
зкладах»**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

підготовки здобувачів

другого (магістерського)

рівня вищої освіти

(вказати рівень вищої освіти)

спеціальності 033 Філософія

(шифр і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою

Філософія

(назва освітньої програми)

мова навчання: українська

Слов'янськ
2021 р.

УДК 378.016:(1+34)](072)

М54

Укладачі:

- кандидат філософських наук, доцент **Степанов В.В.**

Рецензенти:

- доктор філософських наук, професор кафедри охорони праці та екологічної безпеки ННПП УПА Богданова Н.Г.

- доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін, Донбаського державного педагогічного університету Ємельяненко Г.Д.

Відповідальний за випуск: доктор філос. наук, проф. **Мозговий Л.І.**

«Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах» : навчально-методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів **другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія** / уклад.: В.В. Степанов . – Слов'янськ: ДДПУ, 2021. – 70 с.

«Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах» навчально-методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи розроблено як інноваційна за своєю суттю структурна рекомендацій, дозволила об'єднати як традиційні підходи в організації викладання дисципліни, так і новітні високотехнологічні, які активно використовуються в провідних університетах світу. Відмітною рисою рекомендацій є те, що укладач значну увагу приділяє підвищенню технологічності викладання філософії та права, яка базується на компетентнісному й інноваційному підходах. У посібнику дістала своє відображення методика використання ігрових технологій та розробка кейсів із правових дисциплін, що дозволяє максимально наблизити викладання філософії та права до вимог Болонського процесу.

Зручність та системність рекомендацій дозволить використовувати їх при підготовці до практичних занять, складанню заліків та іспитів, для здобувачів, аспірантів і викладачів юридичних факультетів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, а втім, і викладачі філософії та права середніх шкіл знайдуть у ньому багато цінного для себе.

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету (протокол № 7 від 28.05.2021 р.)

З М І С Т

1. ВСТУП.....	4
2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
3 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	16
6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ.....	19
7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	20
8. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	21
9. КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ (завдання для поточного контролю).....	27
10. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	41
11. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СПІВБЕСІДИ З ДИСЦИПЛІНИ.....	44
12. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ.....	45
13. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ.....	52
14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70

1. ВСТУП

«Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах» є дисципліною, яка грає важливу роль у формуванні майбутнього викладача філософії та права, його творчого мислення та ерудиції. Дисципліна викладається здобувачам магістратури – майбутнім науковцям, мислителям, педагогам, працівникам адміністративної і соціальної сфери.

Методика викладання філософії та права у ВНЗ виконує цілий ряд соціальних функцій: пізнавально-евристичну, світоглядну, нормативно-мислительну, ідеологічно-оціночну, пропедевтико-виховну, інформаційну, котрі підвищують культуру мислення майбутнього магістра, рівень його освіченості і професійної кваліфікації. Рекомендації допоможуть здобувачам-магістрантам організувати свою роботу з оволодіння системою знань з методики викладання філософії та права у ВНЗ, які широко використовуються в педагогічній практиці та практичній науковій роботі для вирішення педагогічних завдань та науково-освітніх проблем.

Основна ідея рекомендацій з методики викладання філософії та права у ВНЗ, полягає в системному, послідовному вивченні, розширенні і закріпленні здобувачами магістратури різних тем з матеріалу навчальної дисципліни. Відповідно до цього, у ньому визначена мета і основні завдання методики викладання філософії та права у ВНЗ. Розроблено тематичний план дисципліни, програму її викладання, теми лекції і практичних занять, рекомендована література, питання до екзамену.

Рекомендації включають п'ятнадцять тем і контрольні питання, підготовлено відповідно до програми Державного стандарту з напрямку «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».

Мета навчальної дисципліни «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах» - сформуванню у здобувачів систему знань, умінь і навичок філософсько-правового наукового аналізу процесів і явищ незалежно від того, в якій галузі вони будуть працювати – в сфері науки чи освіти. Оволодіння магістрами програмними компетентностями: інтелектуальної комунікації, вправності мислення, мовно-текстологічної здатності, критичності і самокритичності, докладному знанню і розумінню методики викладання філософії та права у вищих навчальних закладах. Ґрунтовне пізнання проблематики філософії та права, які викладаються у ВНЗ. Навчання здобувачів основним філософським методам викладання дисциплін. Знання методологічної та філософсько-правової теорії дисциплін які викладаються у ВНЗ допоможе молодим ученим легко включатися у професійну діяльність, втілювати наукові знання у практичну площину, сприятиме розвитку раціонального творчого мислення.

Основна мета курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах» - розвинути у здобувачів магістрантів, саму здатність викладацької роботи, ввести їх у світ головних принципів і методик викладання різних філософських та правових дисциплін, озброїти їх теоретичними знаннями про форми і методи викладання.

Завдання курсу: глибоке оволодіння здобувачами знаннями, які допомагають в процесі викладацької роботи, робити наголос на видимих філософських істинах та правових доктринах дисциплінах. Та аналізувати все науковонеясне, суперечливе та бездоказове. Навчитися ефективно використовувати аудиторний час для лекційних і практичних занять на практиці. Володіти предметним матеріалом в процесі читання лекцій і проведення практичних занять.

Структура і зміст дисципліни

Кількість годин за навчальним планом

Всього - 120 годин, аудиторні заняття - 40 годин.

Підсумкова звітність - іспит.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 120 години /4 кредити ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Методика викладання філософії та права в системі цілісного педагогічного процесу ВНЗ

Предмет, структура та завдання курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах». Мета, завдання дисципліни, компетенції, яких має набути здобувач у результаті її вивчення. Методи навчання. Методи оцінювання. Методичне забезпечення.

Гуманітарна освіта в Україні. Гуманітарні дисципліни у вищих навчальних закладах. Пріоритет філософії та права в сучасній вищій школі. Взаємозв'язок змісту та логіки загального курсу з філософії та права. Нормативні документи, що визначають зміст вищої освіти: Освітньо-кваліфікаційні рівні, професійно-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійна програма та державні стандарти освіти. Гносеологічний зміст методики. Методологія, методи викладання. Структура методики та її місце в навчальному процесі. Концептуальний апарат методики. Основні принципи методики.

Взаємозв'язок педагогіки, дидактики та методики. Навчання, викладання, учення. Учбовий процес як єдність виховання, викладання, учення. Структурний та функціональний аспекти учбового процесу. Сучасні філософсько-правові методологічні засади систематизації основних принципів навчання та виховання. Моделі систематизації основних предметів навчання та виховання.

Наукові засади методики викладання філософсько-правових дисциплін. Психолого-педагогічні засади методики викладання філософсько-правових дисциплін. Науково-педагогічні засади методики викладання філософсько-правових дисциплін. Логічні засади методики викладання філософсько-правових дисциплін.

ТЕМА 2. Актуальні проблеми методики викладання «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».

Проблеми викладання філософії та права у сучасних умовах. Феномен філософського знання. Філософія – квінтесенція культури. Формування філософсько-правової культури особистості. Особливості викладання філософії та права на різних рівнях підготовки: бакалаврат, спеціаліст, магістратура, аспірантура. Викладання філософсько-правових дисциплін у світі та Україні. Викладання філософії та права як професійна діяльність: багатоманіття функцій: освітня, виховна, дослідницька, організаторська; особистість викладача філософії та права як елемент навчального процесу; авторський стиль викладання. Проблеми викладання загального курсу «Філософія» і «Основи права».

Історичні особливості викладання філософії та права. Викладання філософії у Давній Греції. Перші філософські школи. Поява Римського права. Парижський університет у 13 ст. Викладання схоластики. Філософія у старій Україні. Києво-Могилянська академія новий тип вищої школи в Україні. Феномен духовно-академічної філософії. Становлення університетської освіти та науки. Викладання філософських та правових дисциплін і розвиток філософської думки у навчальних закладах, наукових установах і товариствах УСРР. Філософські інтенції в Університеті Св. Володимира. Філософія на послугах наук. Особливості викладання філософії та права у радянський період та їх вплив на сучасність. Трансформація змісту навчального курсу з філософії та права у пострадянський період.

Проблеми методичного забезпечення викладання філософських та правових дисциплін. Методичне забезпечення в умовах інформаційної революції: нові можливості та проблеми їх реалізації. Нові вимоги до методичного забезпечення навчальних курсів в умовах болонського процесу. Проблеми перехідного періоду.

ТЕМА 3. Система методичного забезпечення навчального процесу.

Основні елементи системи методичного забезпечення навчального процесу. Методичний аспект єдності аудиторної та позааудиторної роботи при вивченні філософії та права. Інформаційно-керуючі, коректуючі та контролюючі функції засобів методичного забезпечення навчального процесу. Базовий та супутні рівні системи методичного забезпечення навчального процесу. Нормативні вимоги до методичного забезпечення навчального процесу.

Організаційний рівень методичного забезпечення навчального процесу. Основні форми та функції методичного забезпечення навчального процесу. Розподіл функцій методичного забезпечення навчального процесу в межах організаційної структури системи освіти: міністерство, ректорат, деканат, кафедра. Навчально-методичний комплекс дисципліни. Навчальна програма з загального курсу філософії та права. Робоча програма з загального курсу філософії та курсу основи права її особливості. Співвідношення базових та авторських програм курсів з філософії та права. Алгоритм формування

методичних вмінь та навичок. Організація навчального процесу як елемент методичного забезпечення навчального процесу.

Інформаційне забезпечення навчального процесу. Основні види інформаційних ресурсів: текстуальні, електронні, комунікативні. Форми інформаційного забезпечення навчального курсу: інформаційні бази, списки основної та додаткової літератури, допоміжні матеріали. Навчальна література як основне джерело інформації. Її класифікація, первісні тексти, підручники, посібники, методичні розробки, робочі матеріали. Підручник, його структура та зв'язок з програмою загального курсу з філософії і курсом основи права. Критерії визначення якості підручника. Навчальні посібники з загального курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах»: функції, критерії відбору, рекомендації. Ефективність застосування методичних розробок. Зростання ролі Інтернет-ресурсів.

«Технологічний» рівень забезпечення навчального процесу. Основні моделі та методи викладання філософії та права. Загальні методичні принципи викладання філософії та права. Багатоманіття методичних прийомів та проблема їх адекватного й ефективного застосування. Функціональний, факторний та ситуативний підходи до формування методичної моделі навчального курсу.

ТЕМА 4. Основні методи викладання філософсько-правових дисциплін.

Впровадження кредитно-модульної системи організації навчання. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти. Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу. Формування змісту модулів навчальної дисципліни. Створення умов для організації модульного навчання. Кредитно-модульна технологія навчання.

Методи формування професійних якостей у вищій школі. Критерії педагогічної майстерності. Класифікація методів навчання. Формування типу мислення та мотивація учення. Мета, функції, форми та засоби викладання філософії та права.

Види навчання. Догматичне навчання. Пояснювально-ілюстративне навчання. Репродуктивний стиль навчання. Проблемне навчання. Програмоване навчання. Творчий стиль навчання. Зміна мотивації пізнавальної діяльності: від догматики до інтелектуальних мотивів.

Принципи проблемного та модульного викладання філософії та права. Проблемний та модульний підхід засвоєння філософсько-правового знання. Методичний потенціал проблемних ситуацій і учбових проблем. Основні форми проблемних ситуацій. Питання як логічна форма визначення проблеми. Аргументація: єдність методологічного, соціального, психологічного та методичного аспектів. Утворення в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішення і розв'язання проблеми.

Способи організації викладання філософії та права. Аудиторні та позааудиторні заняття.

Словесні, наочні, практичні методи навчання.

Активні методи навчання.

Організаційні методи навчання: викладання філософії та права як творчий вияв, культура, мислення викладача, і викладання філософії та права як праця над авторськими теоріями та філософськими поняттями.

Урахування профілю підготовки фахівців у викладанні філософських та правових дисциплін. Проблема урахування профілю у викладанні філософських та правових дисциплін. Зв'язок викладання філософських і правових дисциплін із профілем вищого навчального закладу, факультету, спеціальності. Розкриття методологічного значення категорій філософських та правових дисциплін для профільних наук вищого навчального закладу, факультету, спеціальності. Аналіз філософських та правових проблем профільних наук на заняттях з філософських дисциплін. Організація науково-дослідної роботи здобувачів з проблематики філософських та правових дисциплін. Урахування профілю підготовки фахівців у різних формах контролю знань здобувачів із філософських та правових дисциплін. Умови профілювання.

Методичні підходи до моделювання та структурування кейсів (ситуаційних вправ) і застосування їх у формуванні професійних умінь майбутнього викладача права та філософії.

Види інтерактивних лекцій: лекція з запланованими помилками, проблемна лекція, лекція удвох, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекціядіалог

ТЕМА 5. Види та прийоми активізації процесу навчання викладання філософії та права у ВНЗ.

Використання сучасних освітніх технологій. Основні характеристики педагогічних технологій є: предметність; цілеспрямованість; функція, що змінює та впливає; процесуальність; структурність і цілісність; результативність. Комунікативні технології. Інформаційні технології. Технологія конкретного навчання. Інтенсивні освітні технології.

Застосування сучасних технічних засобів у процесі навчання. Дидактика визначає засоби навчання (ЗН) як допоміжні матеріальнотехнічні засоби з їх специфічними дидактичними функціями, тобто усі пристрої, джерела, які допомагають викладачеві вчити, а студенту вчитися, й отже слугують предметною підтримкою в організації навчального процесу. Технічні засоби навчання (ТЗН) – обладнання й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі з метою підвищення його ефективності. Використання комп'ютерів у навчальному процесі. Мультимедійна технологія забезпечується наявністю певних технічних (апаратних) пристроїв: комп'ютера (ноутбука), аудіо-пристрою (динаміка), монітора (як правило він присутній у комплектації комп'ютера). Інтерактивна дошка – SMART Board – це сенсорний інтерактивний екран, що підключається до комп'ютера.

Дистанційне навчання як самостійний елемент сучасної підготовки студентів. Характерними рисами дистанційної освіти є: гнучкість і модульність; економічна ефективність; координаційна роль викладача;

спеціалізований контроль якості освіти; використання спеціалізованих технологій і засобів навчання. Моделі дистанційного навчання через Інтернет.

Активізація процесу навчання за допомогою проведення ділових ігор.

Організація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів з використанням нових інформаційних технологій.

ТЕМА 6. Інноваційні технології і методи навчання і виховання у ВНЗ.

Поняття про технології в освіті. Технологічний підхід до процесу навчання. Особистісно орієнтована освіта і технології. Гуманістична спрямованість освітніх технологій. Педагогіка співробітництва. Технології колективно-творчого виховання. Процес функціонування педагогічних технологій. Перспективи та проблеми впровадження нових педагогічних технологій у сучасній освіті. Інноваційність у сучасному освітньому просторі. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання. Історія виникнення інноваційного навчання. Особливості інноваційної педагогічної діяльності на прикладі викладання філософії та права. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та способи їх подолання. Управління інноваційною педагогічною діяльністю. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Проблеми втілення освітньої технології у ВНЗ. Предметно орієнтовані технології. Особистісно-орієнтовані технології навчання у ВНЗ. Партнерські технології (технологія співпраці). Організація проблемного навчання. Види інтенсивних технологій. Особливості застосування кейс методу при підготовці здобувачів до інноваційної діяльності.

Групова робота здобувачів. Інноваційні методи навчання у ВНЗ (групові тренінги, мозкова атака, метод синектики, метод вільних асоціацій, метод кейсів та ін). Технології розвитку критичного мислення. Методика проведення дидактичних ігор у контексті педагогічних інновацій. Синанон-метод як засіб підготовки до професійної діяльності в системі «людина-людина». Мікровикладання, як іноваційний метод навчання здобувачів магістратури у ВНЗ.

ТЕМА 7. Вдосконалення навчальних досягнень здобувачів, контроль і самоконтроль при вивченні філософії та права.

Зростання ролі самостійної роботи здобувачів в умовах кредитно-модульної системи навчання. Роль самостійної роботи здобувачів у навчальному процесі. Принципи активізації учбово-пізнавальної діяльності. Види активності в навчанні.

Передумови, напрямки та зміст самостійної роботи здобувачів. Етапи розгортання потенціалу особи: самооцінка, самоосвіта, самовиховання. Структура вільного часу та самостійної роботи здобувачів. Співвідношення індивідуальної та колективної діяльності в умовах самостійної роботи здобувачів.

Основні форми самостійної роботи здобувачів при вивченні філософії та права. Підготовка до аудиторних занять, виконання завдань, підготовка письмових робіт. Робота над оригінальними філософськими текстами, та догм (систем інститутів) римського права як основа самостійної роботи здобувачів. Консультація як головна форма забезпечення ефективності самостійної роботи здобувачів. Науково-дослідницька діяльність здобувачів як елемент самостійної роботи здобувачів. Підготовка рефератів. Курсові, дипломні, магістерські роботи здобувачів.

ТЕМА 8. Науково-дослідна робота здобувачів у вищій школі з методики викладання філософії та права.

Роль наукової праці в розвитку творчих здібностей здобувачів. Нові вимоги до якості підготовки фахівців, що відповідають потребам сучасного етапу науково-технічного й соціально-економічного розвитку країни. Класифікація науково-дослідних робіт. Теоретичні дослідження. Теоретико-експериментальні дослідження. Експериментальні дослідження.

Етапи науково-дослідної роботи. Освоєння накопичених знань та їх критична оцінка. Програма та методика дослідження. Аудиторна та позааудиторна робота здобувачів. Види і структура самостійної роботи здобувачів. Технологічна організація самостійної роботи здобувачів. Основні характеристики самостійної роботи здобувачів. Цінність нотаток. Створення Map Мислення. Головна особливість творчої особистості – потреба у творчості. Науково-дослідна діяльність у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного здобувачів і охоплює майже всі форми навчальної роботи: 1) написання рефератів за науковою літературою з конкретної теми; 2) виконання лабораторних, практичних, самостійних завдань, контрольних робіт, що містять елементи проблемного пошуку; 3) виконання нетипових завдань дослідного характеру в період виробничої практики; 4) розробка методичних матеріалів з використанням дослідних методів; 5) підготовка і захист курсових, дипломних та магістерських робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень кафедр.

ТЕМА 9. Методична робота кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

Особливості методичної роботи на рівні кафедри. Основні функції та напрямки роботи кафедри. Комплексний план роботи кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін к та індивідуальний план роботи викладача. Професорсько-викладацький склад кафедри. Організаційні форми реалізації потенціалу викладача філософських та правових дисциплін. Принципи добору: конкурс та договір (контракт). Методична робота викладачів кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін – розробка навчальних програм, текстів лекцій, навчально-методичного комплексу дисциплін, методичних рекомендацій, посібників, підручників, тестових завдань.

Рівні організації науково-методичної роботи кафедри. Структура науково-методичної роботи кафедри філософії, історії та соціально-

гуманітарних дисциплін. Методичні семінари як форма обміну педагогічним досвідом. Теоретичні семінари як форма підвищення наукового рівня викладача. Підвищення рівня кваліфікації викладачів кафедри.

Забезпечення читання спецкурсів з філософії та права. Розподіл педагогічного навантаження, обговорення та рекомендація навчальних програм, затвердження робочих програм, контрольні функції.

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 120	Рік підготовки:	
	2-й	2-й
	Семестр	
	3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 4, самостійної роботи здобувачів– 12	Лекції	
	16 год.	8 год.
	Практичні	
	14 год.	6 год.
	Лабораторні	
	- год.	- год.
	Самостійна робота	
	год. 90	год. 106
Вид контролю: іспит		

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин										
	Денна форма					Заочна форма					
	усьог о	зокрема				усьог о	зокрема				
		лаб	інд	с.р.			лаб	інд	с.р.		
1	2		5	6	7	8		10	11	12	13

Тема №1 Методика викладання філософії та права в системі цілісного педагогічного процесу ВНЗ	2						2	2				
Тема №2. Актуальні проблеми методики викладання «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».	2						2	2				
Тема №3. Система методичного забезпечення навчального процесу.	2											
Тема №4. Основні методи викладання філософсько-правових дисциплін.	2											
Тема №5. Види та прийоми активізації процесу навчання викладання філософії та права у ВНЗ.	2						2	2				
Тема№6. Інноваційні технології і методи навчання і виховання у ВНЗ.	2						2	2				
Тема №7. Вдосконалення навчальних досягнень здобувачів, контроль і самоконтроль при вивченні філософії та права.	2											
Тема №8. Науково-дослідна робота здобувачів у вищій школі з методики викладання філософії та права.	2											
Усього годин	1						8	8				

лекцій	6	6										
Тема №9. Предмет, структура та завдання курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».	2											
Тема №10. Викладання філософії та права як професійна діяльність.	2											
Тема №11. Принципи активізації учбово-пізнавальної діяльності при викладанні філософії та права у ВНЗ.	2					2						
Тема №12. Структура, особливості та функції проведення практичної роботи з філософії та права у ВНЗ.	2											
Тема №13. Інтеграція науково-дослідної роботи викладачів і здобувачів в умовах вищого навчального закладу.	2											
Тема №14. Методичні підходи до моделювання та структурування кейсів і застосування їх у формуванні професійних умінь майбутнього викладача права	2					2						
Тема №15. Методична робота кафедри філософії, соціально-політичних і	2					2						

правових наук.												
Усього годин практичних занять	16		6				6					
Тема №1. Освітньо-кваліфікаційні рівні та професійно-кваліфікаційні характеристики освіти.	6						6	7				7
Тема №2. Освітньо-професійна програма та державні стандарти освіти.	6						6	7				7
Тема №3. Учбовий процес як єдність виховання, викладання, учення.	6						6	7				7
Тема №4. Структурний та функціональний аспекти учбового процесу.	6						6	7				7
Тема №5. Сучасні філософсько-правові методологічні засади систематизації основних предметів навчання та виховання.	6						6	7				7
Тема №6. Моделі систематизації основних предметів навчання та виховання.	6						6	7				7
Тема №7. Формування філософсько-правової культури особистості.	6						6	7				7
Тема №8. Особливості викладання філософії та права на різних рівнях підготовки.	6						6	7				7

Тема №9. Особливості викладання філософії та права у радянський період та їх вплив на сучасність.	6					6	7					7
Тема №10. Трансформація змісту навчального курсу з філософії та права у пострадянський період.	6					6	7					7
Тема №11. Співвідношення базових та авторських програм курсів з філософії та права.	6					6	7					7
Тема №12. Алгоритм формування методичних вмінь та навичок.	6					6	7					7
Тема №13. «Технологічний» рівень забезпечення навчального процесу.	6					6	5					5
Тема №14. Основні моделі та методи викладання філософії та права.	3					3	5					5
Тема №15. Загальні методичні принципи викладання філософії та права.	3					3	5					5
Усього годин СР	90					90	106					106
Усього годин	120	16	14			80	120	8				106

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методика викладання філософії та права в системі цілісного педагогічного процесу ВНЗ	2
2	Актуальні проблеми методики викладання «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».	2
3	Система методичного забезпечення навчального процесу.	2
4	Основні методи викладання філософсько-правових дисциплін.	2
5	Види та прийоми активізації процесу навчання викладання філософії та права у ВНЗ.	2
6	Інноваційні технології і методи навчання і виховання у ВНЗ.	2
7	Вдосконалення навчальних досягнень здобувачів, контроль і самоконтроль при вивченні філософії та права.	2
8	Науково-дослідна робота здобувачів у вищій школі з методики викладання філософії та права.	2
	Разом	16

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет, структура та завдання курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».	2
2.	Викладання філософії та права як професійна діяльність.	2

3.	Принципи активізації учбово-пізнавальної діяльності при викладанні філософії та права у ВНЗ.	2
4.	Структура, особливості та функції проведення практичної роботи з філософії та права у ВНЗ.	2
5.	Інтеграція науково-дослідної роботи викладачів і здобувачів в умовах вищого навчального закладу.	2
6.	«Кейс-стадії» в активному й інтерактивному навчанні юристів і філософів. Методика використання ігрових технологій .	2
7.	Види контролю оцінювання знань, умінь і навичок у навчальному процесі при викладанні філософії та права у ВНЗ.	2
	Всього	14

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість тьгодин
1.	Освітньо-кваліфікаційні рівні та професійно-кваліфікаційні характеристики освіти.	6
2.	Освітньо-професійна програма та державні стандарти освіти.	6
3.	Учбовий процес як єдність виховання, викладання, учення.	6
4.	Структурний та функціональний аспекти учбового процесу.	6
5.	Сучасні філософсько-правові методологічні засади систематизації основних предметів навчання та виховання.	6
6.	Моделі систематизації основних предметів навчання та виховання.	6
7.	Формування філософсько-правової культури особистості.	6

8.	Особливості викладання філософії та права на різних рівнях підготовки.	6
9.	Особливості викладання філософії та права у радянський період та їх вплив на сучасність.	6
10.	Трансформація змісту навчального курсу з філософії та права у пострадянський період.	6
11.	Співвідношення базових та авторських програм курсів з філософії та права.	6
12.	Алгоритм формування методичних вмінь та навичок.	6
13.	«Технологічний» рівень забезпечення навчального процесу.	6
14.	Основні моделі та методи викладання філософії та права.	6
15.	Загальні методичні принципи викладання філософії та права.	6
	Всього	90

Методи навчання

- лекції;
- практичні заняття;
- складання конспекту;
- підготовка рефератів;
- моделювання та структурування кейсів;
- складання тестів контролю знань, умінь і навичок здобувачів із заданої теми, тощо.

Методи поточного та підсумкового контролю

- поточне тестування на практичних заняттях та в процесі консультативної роботи;
- словесні методи;
- практичні методи;
- наочні методи;
- робота з навчально-методичною літературою: конспектування, тезування, анотування, рецензування, есе;

Самостійна робота:

- опитування та бесіди на практичних заняттях;
- перевірка виписок, тез та конспектів літературних джерел;
- поточні контрольні роботи.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни “Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах” здійснюється на основі результатів поточного контролю (ПК).

Загальним об’єктом оцінювання знань здобувачів є відповідні частини навчальної програми дисципліни “Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах”, засвоєння якої перевіряється під час ПК.

Завдання ПК – перевірка розуміння й засвоєння навчального матеріалу курсу, здатності осмислити зміст окремих тем, умінь застосовувати отримані знання з дисципліни “Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах” при вирішенні професійних завдань.

Об’єктами ПК знань здобувачів з курсу “Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах” є: – систематичність та активність роботи на лекціях, інтерактивних лекціях, практичних заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань); виконання завдань для самостійного опрацювання; – інші форми робіт. Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем наприкінці вивчення кожної теми. Критеріями оцінювання ПК є: активність та рівень знань при обговоренні питань семінарських занять, відвідування відповідних форм навчального процесу, самостійне доопрацювання окремих тем чи питань, інші форми робіт. Підсумковий бал за результатами ПК визначається під час останнього в навчальному семестрі семінарського заняття.

Перелік питань і завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома здобувачів на початку навчального року.

Умови допуску до підсумкового контролю: обов’язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх практичних занять, виконання завдань самостійної роботи.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі лекційного заняття виставляється за такими критеріями:

- присутність здобувача на лекції, складання її конспекту та активна участь у процесі лекції.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі практичного (семінарського, лабораторного) заняття виставляється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;

- під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;

- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами

та математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Максимальна кількість балів під час оцінювання результатів навчання здобувачів у процесі написання поточних, проміжних контрольних робіт виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів під час контрольного заходу виставляється за правильні відповіді на всі питання. Максимальна кількість балів під час оцінювання рефератів та презентацій за визначеними темами виставляється відповідно до критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);
- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на літературні джерела;

- за наявність змістовних висновків;

- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Результати поточного контролю результатів навчання здобувачів (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем у кінці кожного заняття до відома всіх здобувачів і проставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять» та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Для підсумкового контролю у формі іспиту

Підсумкове оцінювання рівня знань здобувачів з курсу “Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах” здійснюється на основі результатів ПК та ПКЗ за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	неприйнято

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Матеріали та ресурси: дистанційний курс <http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/course/view.php?id=1659>

1) Платформи та сервіси дистанційного навчання: Moodle, Google Classroom, LearningApps, Padlet, **Lore, EduBrite, Cornerstone OnDemand, Versal, Basecamp, Edmodo, Peer 2 Peer University, Coursmos, Stepic** тощо.

2) Платформи електронного навчання: **EdEra, Prometheus, Coursera, EDX, Canvas Network, CyXaPi** та ін.

3) Інтернет-ресурси для онлайн опитувань: **Google.com, Uptolike.com, Examinare** та ін.

4) Програми презентацій: Microsoft PowerPoint, Open Office Impress, Prezi.

5) Програми тестування: MyTestX, UniTest System, OpenTEST2, HotPotatos, Google forms.

Комп'ютер (ноутбук), програмне забезпечення, підключення до мережі Інтернет.

Також:

1. Контрольно-тестові програми.

2. Опорні конспекти лекцій.

3. Нормативні документи.

4. Підручники.

5. Ілюстративні матеріали.

6. Філософські словники.

7. Правові словники.

8. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».

Тема 1. Предмет, структура та завдання курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах».

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Мета, завдання дисципліни, компетенції, яких має набути здобувач у результаті її вивчення.

2. Пріоритет філософії та права в сучасній вищій школі.

3. Взаємозв'язок змісту та логіки загального курсу з філософії та права.

4. Нормативні документи, що визначають зміст вищої освіти: Освітньо-кваліфікаційні рівні, професійно-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійна програма та державні стандарти освіти.

5. Структура методики та її місце в навчальному процесі. Концептуальний апарат методики. Основні принципи методики.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Взаємозв'язок педагогіки, дидактики та методики.

2. Учбовий процес як єдність виховання, викладання, учення.

3. Структурний та функціональний аспекти учбового процесу.

4. Сучасні філософсько-правові методологічні засади систематизації основних принципів навчання та виховання.

5. Моделі систематизації основних предметів навчання та виховання.

Література:

1. Григорук П.М. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник / П.М. Григорук, Н.А. Хрущ. – К. : Кондор, 2017. – 206 с.

2. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навчальний посібник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.

3. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПШ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. О. Казак. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,37 Мбайт). – Київ : КПШ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 116 с.

Тема №2. Викладання філософії та права як професійна діяльність.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Інноваційність у сучасному освітньому просторі.
2. Педагогічна інноватика у структурі наукового знання з викладання філософії та права. Історія виникнення інноваційного навчання.
3. Мотивація навчальної діяльності.
4. Професійна підготовка та діяльність викладача філософії.
5. Функції викладача філософії і права та його ролі.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Педагогічний процес як процес міжособистісної взаємодії та інформаційні технології в навчанні.
2. Зміст діяльності викладача ВНЗ: навчальна, виховна, організаторська, дослідницька функції; творчий характер викладацької діяльності.
3. Структура педагогічних здібностей і ступні педагогічної майстерності.
4. Настанови викладача й стилі педагогічного спілкування.
5. Особистість викладача і викладання філософії та права; евристичне спілкування із викладачем як носієм філософської культури і спеціалістом з права.

Література:

1. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник / І В Зайченко. – 3-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 512 с.
2. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник / В М Кислий. – Суми : Університетська книга, 2019. – 224 с.
3. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / О В Колесников. – 2-е видання. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.
4. Ладанюк А.П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А.П. Ладанюк, Л.О. Власенко, В.Д. Кишенько. – К. : Ліра-К, 2020. – 352 с.

Тема №3. Принципи активізації учбово-пізнавальної діяльності при викладанні філософії та права у ВНЗ.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та способи їх подолання.

2. Управління інноваційною педагогічною діяльністю при викладанні філософії та права.
3. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності.
4. Проблеми втілення освітньої технології при викладанні філософії та права у ВНЗ.
5. Предметно орієнтовані технології.
6. Особистісно-орієнтовані технології навчання у ВНЗ.
7. Партнерські технології (технологія співпраці).
8. Організація проблемного навчання.
9. Види інтенсивних технологій.
10. Особливості застосування кейс методу при підготовці здобувачів до інноваційної діяльності.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Психолого-педагогічна сутність інтерактивних методів навчання при викладанні філософії та права.
2. Групова робота здобувачів. Інноваційні методи навчання у ВНЗ (групові тренінги, мозкова атака, метод синектики, метод вільних асоціацій, метод кейсів та ін).
3. Технології розвитку критичного мислення.
4. Методика проведення дидактичних ігор у контексті педагогічних інновацій.
5. Синанон-метод як засіб підготовки до професійної діяльності в системі «людина-людина».
6. Мікровикладання, як іноваційний метод навчання здобувачів магістратури у ВНЗ.

Література:

1. Концепція профільного навчання у старшій школі [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart86/idx86618.htm>
2. Рашкевич Ю.М. Легенди та міфи Болонського процесу.// <http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/26.html>
3. Рашкевич Юрій, Актуальні завдання впровадження ідей Болонського процесу в Україні.// <http://maidanua.org/static/mai/1245698905.html>
4. Партико З.В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації : навчальний посібник / З В Партико. – 2-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 232 с.

Тема №4. Структура, особливості та функції проведення практичної роботи з філософії та права у ВНЗ. (з використанням методів дискусії; методу проекту)

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Сутність методу проектів. Різновиди навчальних проектів.
2. Організаційні передумови навчально-виховних проектів (на прикладі проведення практичної роботи з філософії та права у ВНЗ)

3. Нові інформаційні технології (НІТ) навчання, їх характеристика. Право і суспільство. Відмінні риси інформаційного суспільства.

4. Інформаційна культура педагога-викладача філософії та права у ВНЗ.

5. Новітні навчальні програми та їх типи. Технології дистанційного навчання.

6. Використання методів дискусії (на прикладі проведення практичної роботи з філософії та права у ВНЗ)

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Чому розвиток активності особистості є важливою умовою успішного навчання засобами інформаційних технологій?

2. Які функції викладача в дистанційному навчанні?

3. Дайте власне формулювання дефініції «інформаційна культура» педагога.

4. Розроблення Тренінгу з навчальної дисципліни.

Література:

1. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник / В М Кислий. – Суми : Університетська книга, 2019. – 224 с.

2. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / О В Колесников. – 2-е видання. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.

3. Ладанюк А.П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А.П. Ладанюк, Л.О. Власенко, В.Д. Кишенько. – К. : Ліра-К, 2020. – 352 с.

4. Мальська М.П. Організація наукових досліджень: навчальний посібник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 136 с

Тема №5. Інтеграція науково-дослідної роботи викладачів і здобувачів в умовах вищого навчального закладу.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Комунікативна компетентність у структурі дослідницької компетентності здобувачів.

2. Методологічні підходи до реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів.

3. Апробація концепції реалізації науководослідницької діяльності здобувачів вищої освіти на магістерському рівні при викладанні філософії та права.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Методологія реалізації викладання в університеті на основі наукових досліджень з права.

2. Концепція реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу університетів

Література:

1. Григорук П.М. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник / П.М. Григорук, Н.А. Хрущ. – К. : Кондор, 2017. – 206 с.
2. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навчальний посібник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.
3. Метод шести шляп мышлення Едварда де Боно // На волне Перемен. Лучше и лучше! [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://30kapel.com/metod-shesti-shlyap-myshleniya-edvarda-de-bono/>

Тема №6. «Кейс-стадії» в активному й інтерактивному навчанні юристів і філософів. Методика використання ігрових технологій .

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Методичні підходи до моделювання та структурування кейсів (ситуаційних вправ) і застосування їх у формуванні професійних умінь майбутнього викладача права і філософії.
2. Розробка кейсів і ситуативний аналіз .
3. Ігрові імітаційні методи навчання.
4. Ігри для інтенсивного навчання .

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Змодельуйте ситуацію, в якій за аналогічний злочин мав би нести відповідальність підданий США в Німеччині. 2. Уточніть, що б йому не загрозувало в цій країні та в ЄС у цілому?
2. Спрогнозуйте, яким мало б бути покарання американської Феміди, якщо відбулося «тихе пограбування банку» без людських жертв. Перевірте свою ерудицію. Чи в усіх штатах США вирок за цим злочином був би таким самим?
3. Інформаційна частина «Відповідальність за групові правопорушення». Ознайомлення та вивчення учасниками тренінгового заняття окремих статей КК України.
4. Групова дискусія «Хто відповідає в натовпі?».

Література:

1. Григорук П.М. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник / П.М. Григорук, Н.А. Хрущ. – К. : Кондор, 2017. – 206 с.
2. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навчальний посібник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.

3. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник / І В Зайченко. – 3-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 512 с.

4. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник / В М Кислий. – Суми : Університетська книга, 2019. – 224 с.

5. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / О В Колесников. – 2-е видання. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.

6. Ладанюк А.П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А.П. Ладанюк, Л.О. Власенко, В.Д. Кишенько. – К. : Ліра-К, 2020. – 352 с.

Тема №7. Види контролю оцінювання знань, умінь і навичок у навчальному процесі при викладанні філософії та права у ВНЗ.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Організація складання іспитів і заліків при викладанні філософії та права у ВНЗ.

2. Методичні основи організації тестового контролю знань при викладанні філософії та права у ВНЗ.

3. Оцінка при семестровому контролі

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Які види контролю використовують у навчальному процесі в вищій школі? Дайте їм характеристику.

2. Дайте характеристику організації іспитів і заліків при викладанні філософії та права у вищій школі.

3. Які загальні критерії оцінювання знань здобувачів на іспиті?

4. З яких елементів складається будь-який тест?

5. Які існують варіанти закритих тестів?

6. Які вимоги до організації процесу тестового контролю знань здобувачів в вищій школі? Дайте їм характеристику.

7. Дайте визначення основним характеристикам тестів.

8. Яка мета тестового контролю? Які функції тестового контролю?

Література:

1. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навчальний посібник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.

2. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник / І В Зайченко. – 3-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 512 с.

3. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / О В Колесников. – 2-е видання. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.

4. Ладанюк А.П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А.П. Ладанюк, Л.О. Власенко, В.Д. Кишенько. – К. : Ліра-К, 2020. – 352 с.

5. Мальська М.П. Організація наукових досліджень: навчальний посібник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 136 с

9. КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ (завдання для поточного контролю)

Варіант №1

1. Які основні ідеї було розвинуто наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття щодо викладання юридичних дисциплін?

2. У чому специфіка розвитку методичних знань з викладання права в Україні в роки незалежної держави?

3. Поясніть суть і місце методики викладання права в системі педагогічних наук.

4. Доведіть на конкретному прикладі зв'язок методики викладання юридичних дисциплін з іншими науками.

5. Визначте місце та роль курсу «Методика викладання права» в системі психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів-юристів.

6. Від яких основних факторів залежить процес формування професійної компетентності викладача права? Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Що є основою системної компетентності сучасного викладача-правника?

8. Ознайомтеся з такими висловлюваннями та доведіть їх справедливість у наш час.

«...людський розум виховується навчанням та мисленням» Цицерон Марк Туллій.

«...досвід — найкращий наставник» Вергілій Марк Публій.

«...про свої здібності людина може дізнатися тільки застосувавши їх у справі» Сенека Луцій Анней.

«...освіта має бути істинною, повною, ясною і міцною» Коменський Ян Амос.

«...швидке накопичення знань, набутих за недостатньої самостійної участі, не зовсім плідне, незручність може також народити лише листя, не даючи плодів» Ліхтенберг Георг Крістофер.

«...і виховання, й освіта неподільні. Не можна виховувати, не передаючи знання, всяке знання діє як виховання» «...потреба в освіті є в кожній людині, народ полюбить і шукає освіту, як шукає і любить повітря для дихання» Толстой Лев Миколайович.

«...наука — це організовані знання» «...людство розвивалося єдиним шляхом самоосвіти і для того, щоб досягти кращих результатів, розум повинен розвиватися тим самим шляхом. Положення це постійно підтверджується видатними успіхами людей, які всім зобов'язані самим собі» Спенсер Герберт.

«...справжні знання полягають не в знайомстві з фактами, які роблять людину лише предметом, а у використанні факторів, які перетворюють її на філософа» Бокль Генрі Томас.

9. Що означає для вищої освіти України інтеграція в Європейській освітній простір?

10. Які умови та чинники визначають реформування системи вищої освіти в контексті Болонської декларації? Обґрунтуйте переваги та недоліки цього процесу.

11. Яких переваг набуває українська система вищої освіти з підписанням Болонської конвенції та входженням нашої держави до Європейського освітнього простору?

12. Які з основних функцій та вмінь викладача юридичних дисциплін передбачають: — уміння трансформувати набуті знання в інноваційні технології; — володіти методологією й аналітичними навичками; — опановувати основи педагогічної майстерності?

13. У чому полягає зміст інноваційної діяльності сучасного викладача права?

14. Обґрунтуйте сутність основних завдань методики викладання права.

15. Поясніть складові структурування методики навчального предмета.

16. Поясніть сутність методології дослідження.

17. Які ви знаєте методи науково-педагогічних досліджень?

Варіант №2.

1. У чому, на ваш погляд, особливість формування системного мислення для студентів-юристів?

2. Проаналізуйте, в чому полягає взаємозв'язок логічних методів наукових досліджень.

3. Які з педагогічних або методичних проблем розв'язує методика критичного мислення?

4. Що ви розумієте як креативне мислення?

5. Які основні ідеї розвиває теорія «Мистецтво креативної конфронтації»?

6. Розробіть структурно-логічну схему за обраною темою.

7. Охарактеризуйте компоненти, які становлять основу складання опорного конспекту.

8. Розробіть комплекс дидактичних завдань до навчального тексту.

9. Наведіть приклади тлумачення правових норм за допомогою граматичного, логічного, систематичного, історико-політичного, спеціально-юридичного, функціонального прийомів.

10. Що ви розумієте як міркування? Охарактеризуйте його складові.

11. Що є основою правової аргументації фахівця?

12. Поясніть, у чому специфіка методики критичного мислення?

13. Розробіть систему дидактичних завдань з розвитку системного, критичного мислення в процесі вивчення Закону України «Про громадянство України».

14. Розробіть систему проблемних завдань для групової роботи учнів з нормативно-правовими актами з тем «Правопорушення», «Юридична відповідальність».

15. Підготуйте систему запитань для порівняння кількох нормативних актів.

16. На основі Земельного кодексу України складіть порівняльну таблицю прав щодо користування та набуття права власності на землю різними категоріями власників і користувачів (фізичними та юридичними особами; громадянами України та іноземцями).

17. Розробіть систему юридичних задач на основі Цивільного кодексу України щодо:

- визначення того, в яких саме випадках спричинена шкода підлягає відшкодуванню незалежно від наявності вини;
- порівняння відповідальності фізичної та юридичної особи;
- порядку спадкування.

18. Підготуйте питання до коментування, аналізу тексту, міркувань у роботі над Конституцією України з проблеми «підстави юридичної відповідальності».

19. Розробіть опорні сигнали до теми «Норми Кримінальнопроцесуального кодексу» щодо захисту прав обвинуваченого, підозрюваного, підсудного на різних стадіях кримінального процесу.

20. Визначить і структуруйте логіку державно-правового механізму захисту права власності, вкажіть, на основі яких документів, нормативно-правових актів ви побудуєте свої дії.

Варіант №3

1. Якими документами визначається діяльність навчальних закладів освіти в Україні?

2. Опрацюйте «Концепцію правової освіти» та визначте пріоритетні завдання викладання юридичних дисциплін у сучасній освітній системі.

3. Як формується зміст правової освіти?

4. У чому полягають особливості безперервної освіти, зокрема основних її складових: формальної, неформальної, інформальної? Обґрунтуйте свою відповідь.

5. Дайте порівняльний аналіз базового навчального плану загальноосвітньої середньої школи та гімназії, поясніть співвідношення розподілу навчальних годин.

6. У чому особливість профільного та безпрофільного навчання?

7. Познайомтеся з навчальною програмою однієї з правових дисциплін, опишіть її структуру, охарактеризуйте її з огляду на вимоги до формування основних знань, умінь, навичок, компетентності учнів і студентів.

8. У чому полягає інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу з права?

9. Охарактеризуйте основні компоненти, що складають методичний апарат підручника.

10. З'ясуйте, від яких чинників залежить методичний рівень сучасного підручника.

11. Покажіть на прикладі, яким вимогам має відповідати зміст сучасної правової освіти в Україні.

12. Дайте в логічній послідовності визначення таким поняттям, як правова культура, правові знання, правове мислення, правова свідомість, правова поведінка. Проаналізуйте, якою мірою та за допомогою яких методів можна реалізувати процес правової освіти та виховання в наш час.

13. Поясніть, од яких чинників залежить ефективність правової освіти. Наведіть приклади.

14. Ознайомтеся з наведеними нижче висловлюваннями великих людей, вкажіть, які з них, на вашу думку, є найпереконливішими. «Практика без теорії цінніша, ніж теорія без практики» Квінтіліан Марк Фабій.

«Людина народжена для мислення та дій» Народна мудрість стародавньої Греції та Риму.

«Знання без моральних основ — нічого не означають» Лев Миколайович Толстой.

«Насамперед потрібно домагатися поведінки, відповідної праву, і притому з моральними розумом та настроєм, і тільки тоді може прийти моральна поведінка як така, в якій немає жодного правового розпорядження» Гегель Георг Вільгельм Фрідріх.

«Культура — це лише тоненька яблучна шкуринка над розпеченим хаосом» Ніцше Фрідріх.

«Знання законів полягає не в тому, щоб пам'ятати їх слова, а в тому, щоб осягнути їх зміст» Цицерон Марк Тулій.

15. Ознайомтеся з варіантами робочих програм із дисциплін, що вивчаються на вашому факультеті. Зробіть методичний аналіз однієї з них (на власний вибір).

Варіант №4

1. Покажіть на прикладі викладання правознавства дію рушійної сили навчання.

2. Проаналізуйте методичний апарат підручника з правознавства з огляду на характер реалізації в ньому певних принципів навчання.

3. Визначіть, про який дидактичний принцип ідеться:

а) навчаючи, необхідно використовувати всі види та форми пізнавальної діяльності, об'єднувати аналіз із синтезом, індукцію з дедукцією, зіставлення з протиставленням, частіше використовувати аналогію: чим молодші учні, тим частіше слід починати з індукції;

б) постійно та терпляче привчайте своїх учнів до самостійної праці, поступово вдосконалюючи її та створюючи можливості для самостійного вирішення більш складних задач. Не підміняйте їх, а краще допоможіть;

в) не слід проводити повторення вивченого за тією самою схемою, що і вивчення: дайте можливість учням розглядати матеріал з різних боків, під різними кутами зору;

г) під час вивчення нового та складного матеріалу залучайте сильних учнів, а в разі закріплення — середніх і слабких.

4. Які принципи навчання ілюструють дані висловлювання?

«Вправи народжують майстерність» Тацит Публій Корнелій.

«Досвід, у всякому разі, бере велику плату за навчання, але навчає він краще за всіх учителів» Карлейль Томас.

«Недостатньо тільки отримати знання, потрібно знайти їм застосування. Недостатньо лише бажати, потрібно робити» І. Гете.

«Наука ніколи не вирішує питання, не поставивши при цьому десятка нових» Бернад Шоу.

5. Покажіть на прикладі, в чому ви вбачаєте відмінність між поняттями «метод навчання», «прийом навчання», «засоби навчання».

6. Визначте чинник вибору оптимальних методів навчання.

7. З погляду ефективності та доцільності проаналізуйте методи навчання, які застосовуються викладачами вищої школи.

8. До яких методів навчання можна віднести такі завдання:

а) скласти поетапний хронологічний ланцюжок;

б) привести до логічної відповідності терміни з їх визначенням;

в) знайти та виправити помилки у тексті;

г) скласти структурно-логічну схему;

г) доповніть пропущений елемент у визначеннях;

д) на підставі положення Декларації прав дитини та Конвенції про права дитини показати, як реалізуються права дитини в національному законодавстві України.

9. Визначте переваги та недоліки таких методів навчання: демонстрація, навчальна дискусія, тестування, імітаційна діяльність.

10. Сформулюйте мету та завдання (цілі) до уроку на тему «Правопорушення та юридична відповідальність».

11. Поясніть, чим зумовлений поділ уроків на типи.

12. Розкажіть, за яких умов можна підвищити ефективність уроку.

13. Сформулюйте мотивацію вивчення теми «Основи правового статусу людини та громадянина».

14. Складіть опорний конспект уроку узагальнення та систематизації за обраною темою.

15. Поясніть і доведіть на конкретних прикладах дидактичну сутність позаурочних форм організації навчання з права.

16. Розробіть систему завдань щодо формування понять під час вивчення курсу «Правознавство» (Кримінальний кодекс України).

17. Обґрунтуйте вимоги до форм організації навчання у ВНЗ (лекція, семінар).

18. Поясніть, чим зумовлена класифікація лекцій та семінарів.

19. Складіть опорний план-конспект лекції на тему «Вдосконалення навчальних досягнень здобувачів, контроль і самоконтроль при вивченні філософії та права.».

20. Поясніть, які з дидактично-методичних проблем розв'язує: семінар, практичне заняття, практикум.

21. Поясніть, від яких факторів залежить рівень ефективності навчального заняття у вищій школі.

22. Визначте концептуальну мету та конкретні цілі завдання лекції (тема за вибором).

23. Охарактеризуйте структурні компоненти лекції.

24. Поясніть, яку методичну функцію виконують аналіз і самоаналіз у навчальному занятті.

25. Розробіть систему дидактичних завдань з аналізу нормативно-правових актів.

26. Розробіть систему дидактичних завдань із зіставлення юридичних фактів і формування висновків.

27. Розробіть систему дидактичних завдань із застосування основних понять у нових ситуаціях.

Варіант №5

1. Сформулюйте перелік вимог до контролю й оцінювання знань з вивчення курсу з вашої спеціальності.

2. У чому полягає основна відмінність «оцінки» та «відмітки»?

3. Складіть перелік методичних умов, від яких залежить ефективність контролю знань, умінь і навичок.

4. Встановіть відповідність між поняттями:

а) понятійний;

1) пропонувати, класифікувати, будувати моделі; б) репродуктивний;

2) називати, вибирати, визначати терміни; в) алгоритмічно-дійовий;

3) доводити, розраховувати, впорядковувати; г) творчий;

4) доповнювати, пояснювати, порівнювати, аргументувати.

5. Складіть коротку анкету для виявлення у студента організаційних і пізнавальних цінностей.

6. Розташуйте в порядку значущості реалізації в навчальному процесі від більшого до меншого:

а) виставлення оцінки;

б) оцінювання;

в) перевірка;

г) стандартизація.

7. Основними функціями оцінювання є:

а) контролювання;

б) діагностико-коригування;

в) навчальна;

г) виховна.

8. Назвіть основні види контролю:

а) попередній;

б) індивідуальний;

в) поточний;

г) тематичний.

9. Назвіть основні форми контролю:

а) груповий;

б) фронтальний;

- в) взаємоконтроль;
- г) спостереження.

10. Обґрунтуйте переваги та недоліки дидактичного тестування.

11. Письмовий контроль вважають досить ефективним методом глибокої й усвідомленої перевірки засвоєння навчального матеріалу. Розробіть систему завдань для письмового контролю ЗУН (теми, розділу, модуля) з однієї з юридичних дисциплін.

12. Письмово обґрунтуйте термін «парціальна оцінка» або одне із завдань діагностики — виявлення блокувань (ускладнень) у навчальній діяльності здобувачів.

13. Дайте порівняльну характеристику таких понять:

- а) контроль та оцінка знань, умінь і навичок;
- б) діагностика знань, умінь і навичок.

14. Проаналізуйте й охарактеризуйте завдання до (параграфу, розділу) підручника чи навчально-методичного посібника з права. Визначить рівень їх оптимальності щодо застосування в індивідуальній, груповій, фронтальній формі перевірки.

15. Якими мають бути знання та вміння викладача для виконання ним педагогічного діагностування? Зробіть їх ранжування за десятибальною системою.

16. Поясніть, у чому сенс підсумкової співбесіди? Розробіть власні методичні рекомендації до її проведення. Складіть перелік питань для співбесіди визначеного типу з (теми, розділу, курсу) за вибором.

17. Складіть макет екзаменаційного білета до іспиту з певної юридичної дисципліни.

18. Підготуйте невеличкий перелік (до 10) тем для рефератів, курсових робіт з юридичних дисциплін.

19. Використовуючи алгоритм розробки завдань, критеріїв навчальних досягнень із права, розробіть завдання до певної теми курсу й оформіть на їх основі контрольний листок для тематичного (підсумкового) контролю.

20. Розробіть систему дидактичних тестів з обраної теми чи розділу курсу.

21. Розробіть систему тестових завдань з обраної теми чи розділу курсу.

22. Розробіть систему батареї тестів з обраного курсу.

23. Визначте, до якого виду та методів контролю можна віднести такі завдання:

а) уявіть таку ситуацію. Ви приїхали в країну, правова система якої вам незнайома. Маєте можливість поставити людині, яка знається на цьому, сім конкретних запитань, щоб з'ясувати проблему, що вас так зацікавила. Перелічіть запитання, які б ви поставили, та поясніть свій вибір;

б) поясніть, про яке соціальне явище може йтися в казці про те, як працелюбна Попелюшка виходить заміж за принца, а дотепний бідняк стає багатим;

в) в одній з розвинутих демократичних країн журналістка надрукувала на сторінках відомого жіночого журналу нарис про сімейну драму та вказала імена і прізвища учасників події, які почула випадково від попутниці у відрядженні. Попутниця подала до суду на журналістку і... Допишіть текст, наголосивши на тому, виграла чи програла судову справу випадкова попутниця. Вкажіть, на які поняття ви спиралися в своєму прогнозі.

24. Поясніть, що ви розумієте під поняттям «управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах».

25. У чому якість юридичної освіти? За десятибальною системою зробіть ранжування основних чинників якості сучасної юридичної освіти.

26. Обґрунтуйте, що може бути показником якості вищої юридичної освіти.

27. За десятибальною системою зробіть ранжування основних компонентів формування якості особи випускника-юриста вищого навчального закладу.

Варіант №6

1. Які з педагогічних або методичних проблем розв'язує організація самостійної пізнавальної діяльності студента (учня)? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Від яких факторів (умов) залежить ефективність організації самостійної роботи студента?

3. Знайдіть правильну відповідь у запропонованих тестових завданнях:
Самостійна робота є важливою складовою:

- а) організації навчання учнів і студентів;
- б) організації роботи викладача та здобувача;
- в) системи засобів навчання економіки;
- г) організації роботи з комп'ютером.

4. До аудиторної самостійної роботи відносять:

- а) роботу з підручником, схемами, картами;
- б) конспектування та анотування літератури;
- в) роботу з дидактичними текстами;
- г) контрольні роботи.

5. Самостійна робота з теоретичним матеріалом передбачає:

- а) конспектування й анотування літератури;
- б) проведення педагогічних спостережень;
- в) розробку моделі засвоєння бази знань навчальної теми;
- г) розробку дидактичного забезпечення.

6. Установіть відповідність між поняттями:

- а) предметний рівень самостійної роботи;
 - 1) уміння самостійно використовувати засвоєні знання;
 - б) операційний рівень самостійної роботи;

2) засвоєння знань, умінь і навичок без самостійного використання засвоєного матеріалу;

- в) творчий рівень самостійної роботи;

- 3) підготовка активних, творчих працівників;
- г) завдання-продукти
- 4) огляди, звіти, проекти.

7. Як ви розумієте наведені нижче висловлювання? Обґрунтуйте свою відповідь: «Істинне знання полягає не в знайомстві з фактами, які роблять людину лише предметом, а у виконанні факторів, що робить його філософом...» Бокль Генрі Томас.

«Ніхто не знає, якими є його сили, поки хтось їх не застосовує... Приймаючи засоби за мету, люди розчаровуються в собі та інших, а відтак з усієї їх діяльності нічого путнього не виходить або виходить протилежне тому, чого вони прагнули...» Гетте Йоган Вольфганг.

8. Підготуйте систему навчально-методичних завдань для формування вміння навчатися.

9. Як здійснюється вибір дидактичних і розвивальних завдань для СРС у процесі викладання юридичних дисциплін? Які типи завдань є основою цього вибору? Чому? Аргументуйте свою відповідь.

10. У чому полягає специфіка завдань самостійної роботи здобувачів-юристів для розвитку спеціальних умінь і навичок?

Варіант № 7

1. Поясніть сутність наукових термінів:

- технологія;
- освітня технологія;
- педагогічна технологія;
- технологія навчання.

2. Проаналізуйте відомі підходи до класифікації технології.

3. Як ви розумієте такі слова Ш. О. Амонашвілі: «У педагогів-класиків ми повинні брати не цитати, а ідеї...» «Я маю знайти учня через формули, закони, через спілкування на уроці...» «Якщо діти йдуть з уроку на новий фільм, нехай візьмуть мене з собою...» «Урок має бути серйозним, цікавим, важким і радісним...» «Дидактичні, рольові ігри допомагають дітям узяти на себе роль дорослих. Дитина має переживати почуття відповідальності та залучатися до співробітництва...». Аргументуйте свої відповіді.

4. Обґрунтуйте теоретичні та практичні аспекти педагогічної інновації.

5. Користуючись бальною системою, виконайте ранжування базисних якостей освітніх технологій. Поясніть своє бачення. 6. Доведіть і покажіть на прикладі різницю між такими термінами, як «інноваційне навчання» та «освітні інновації».

7. Дайте визначення понять: «технологічна схема», «технологічна карта». Розробіть технологічну карту практичного заняття на прикладі вивчення однієї із тем галузей права.

8. Як ви розумієте таке висловлювання: «Якщо мені потрібно привести іншу людину до встановленої мети, я повинен дістатися на її рівень, де б вона не перебувала, і почати з її ж позицій. Той, хто не може цього зробити,

дурить самого себе, якщо вважає, що може допомогти іншим». Сорен Кркегаард, шведський педагог

9. Дайте обґрунтовану відповідь на запитання «Чи можна технологію інтегрувати в традиційний урок, семінарське заняття?».

10. За десятибальною системою зробіть ранжування умов, ознак, від яких залежить інноваційний потенціал вищого навчального закладу.

Варіант № 8

1. Обґрунтуйте принципи активного й інтерактивного навчання.

2. Активні методи навчання — це:

- а) методи роботи з великою кількістю студентів;
- б) проблемні методи навчання;
- в) інтенсифікація й оптимізація процесу навчання.

3. До активних методів навчання належать:

- а) дискусії;
- б) дебати;
- в) мозкова атака;
- г) кейс-технології;
- г) ігрове проектування;
- д) симуляції;
- е) ігри дидактичні;
- є) метод «інциденту».

4. Вкажіть відповідність:

- 1. Дискусії
- 2. Ситуації
- 3. Ігри
- 4. Інсценізації
- 5. Кейси

- а) імітаційні вправи;
- б) «круглий стіл»;
- в) ігрове проектування;
- г) мозкова атака;
- г) моделювання;
- д) ігротехнічний менеджмент;
- е) розігрування ролей;
- є) техніка «акваріуму»;
- ж) «баскет-метод».

5. Проаналізуйте наукові підходи до класифікації активних методів навчання.

6. Поясніть, які умови та фактори визначають зміну ролі та функцій сучасного викладача.

7. Накресліть схему основних складових, що визначають специфіку технології «навчання в співробітництві».

8. Основні етапи дискусії — це ...

9. Головна мета «мозкової атаки» — це:

а) отримання якнайбільшої кількості ідей;
б) прийняття єдиного правильного рішення;
в) заохочення більшої кількості студентів до досягнення поставленої мети.

10. До форм дискусії належать:

- а) «круглий стіл»;
- б) полеміка;
- в) дебати;
- г) техніка «акваріуму»;
- г) «форум».

11. Існують проблемні дискусії з висуванням проєктів:

- а) інформаційні;
- б) софістична дискусія;
- в) конфронтація;
- г) аподиктична дискусія;
- г) імперативна;
- д) евристична.

12. Вкажіть відповідність:

1. Полеміка

2. Диспут

3. Дискусія а) широке публічне обговорення будь-якого спірного питання;
б) суперечка під час обговорення будь-яких питань; в) публічна суперечка на наукову тему.

13. Розробіть методику «мозкової атаки» на тему: «Які з порушень прав людини ви вважаєте найпоширенішими?».

14. Методом системи евристичних запитань спробуйте відповісти на проблемне питання: «Чому знищення людини в звичайних умовах вважається вбивством, а знищення тисяч і мільйонів у війні таким не вважається?».

15. «Смертна кара — це найкращий і найвипробуваніший засіб плюндрування морального чуття людини, надійний руйнування суспільної моралі та шлях до здичавіння країни». В. І. Вернадський (1908 г.) Підготуйте та проведіть рольову дискусію з приводу наведеного вище висловлювання.

16. За допомогою методу стратегій аналізу суперечностей розгляньте таке питання-проблему: «...є таке поняття «охлократія», що в перекладі з латинської означає «влада натовпу». Чи можливо демократію встановити голосуванням, силою указу, революційною зміною влади? Для чого це потрібно? Від яких умов залежить процес демократизації нашого суспільства, тобто його поступового руху до демократії?»

17. За допомогою методу інверсії поясніть висловлювання Таціта «Лише дурні називають свавілля свободою».

18. За допомогою методу організації та проведення дебатів спробуйте відповісти на таке питання: «Чому пацифізм не став загальним рухом (ученням)?»

19. За допомогою аподиктичної дискусії поясніть ваші погляди на висловлювання Вольтера: «Коли я можу зробити те, що хочу, це означає, що я вільний, але те, що я хочу, я хочу в силу необхідності».

20. Оцініть за дванадцятибальною системою та проведіть ранжування переваг активних та інтерактивних методів навчання. Наведіть свої аргументи на користь власної моделі ранжування.

Варіант №9

1. Дайте правильну відповідь («так» чи «ні»). Аналіз ситуації передбачає виокремлення не стільки фактів, скільки проблеми та її чинник.

2. До кейс-технології можна віднести:

- а) «метод інциденту»;
- б) мета-план;
- в) «баскетметод» (кошиковий метод);
- г) ігрове проектування;
- г) «симпозіум»;
- д) метод ситуаційно-рольових ігор.

3. Ігрове проектування може включати проекти різного типу:

- а) креативний;
- б) конфліктогенний;
- в) аналітичний;
- г) рольовий;
- г) пошуковий;
- д) діяльнісний;
- е) дослідницький.

4. Вкажіть послідовність технології розробки кейс-ситуації:

а) визначення проблеми ситуації, її контур, створення її узагальненої моделі;

- б) пошук аналогу узагальненої моделі ситуації в реальному житті;
- в) визначення джерел і методів добору інформації;
- г) формулювання навчальних цілей і завдань аналізу ситуацій;
- г) визначення змісту інформації, необхідної для описання ситуації;
- д) створення моделі ситуації;
- е) визначення теми, основного змісту;
- є) перевірка ступеня відповідності моделі ситуації;
- ж) визначення форми та характеру моделі ситуації;
- з) збирання необхідного матеріалу.

5. Поясніть та обґрунтуйте, у вивченні яких проблемних ситуацій, правових колізіях можна використовувати методіку прийняття рішень і конкретизуйте, яку з них.

6. Розробіть методичні рекомендації з підготовки та складання кейсу. У чому специфіка цієї діяльності?

7. За зразком, поданим у розділі, складіть кілька різних за типами кейсів за її спеціалізацією.

8. Визначте переваги проектної діяльності у вивченні юридичних наук. Обґрунтуйте вагоміші для цієї діяльності, на ваш погляд, типи проектів.

Варіант №10.

1. Визначити особливості та функції ігрових методів навчання.

2. Ігрові технології мають свій початок з:

- а) кінця XIX ст.;
- б) кінця XVIII ст.;
- в) кінця XVII ст.

3. До ігрових методів навчання належить:

- а) ділова гра;
- б) симулятивна;
- в) змагання;
- г) конструктивна;
- г) імітаційна;
- д) комплексна.

4. Яким видам гри відповідають наведені нижче характеристики, встановіть відповідність:

1) імітаційна гра А

1. Моделювання діяльності у розв'язанні складних комплексних проблем управління

- 2. Ролі мають умовний характер
- 3. Наявність спільної мети ігрового колективу
- 4. Використання колективної діяльності у прийнятті рішень
- 5. Альтернативність рішень
- 6. Система оцінювання учасників гри відсутня

2) організаційнодіяльнісна гра Б

1. Існування моделі керованої системи, яка входить до конкретної соціально-економічної системи

- 2. Наявність ролей та їх взаємодія
- 3. Альтернативність рішень
- 4. Наявність керованого емоційного напруження
- 5. Існування спільної мети в усьому ігровому колективі

3) рольова гра В

1. Моделювання діяльності

2. Імітація деяких господарських, правових, соціальних, політичних принципів, які визначають поведінку людей

- 5. Поясніть, у чому полягає поліструктурність основних ділових ігор.
- 6. Обґрунтуйте специфіку та можливості імітаційного моделювання.
- 7. Змоделюйте структуру організаційно-діяльнісної гри.

8. Розробіть систему навчально-правових рольових ситуацій із цивільно-правових відносин.

9. Розробіть кросворд-головоломку з матеріалів розділу навчальної теми.

10. Підготуйте дидактичні ігри для інтенсивного вивчення юридичної термінології.

11. Підготуйте добірку тренінгових завдань з формування правового мислення та правосвідомості особистості.

12. Поясніть і покажіть на прикладі можливості дидактичної гри в процесі формування юридичних понять.

13. Через групову дискусію визначити переваги та недоліки ігрових методів навчання.

14. Розробіть дидактичні рольові ігри (2—3) для учнів молодшого шкільного віку задля ознайомлення їх з основами правознавства.

15. Розробіть низку рольових ігор для учнів старшого шкільного віку з питань цивільної правоздатності та дієздатності, адміністративної відповідальності неповнолітніх тощо.

16. За допомогою методу психодрами та ряду технік рольової гри розробіть ігрові дидактичні вправи для вивчення таких понять:

а) правова культура особи;

б) правові емоції;

в) правове регулювання;

г) правові почуття;

г) правовідносини;

д) правосвідомість;

е) правовий нігілізм.

17. Розробіть і складіть програму кількох тренінгових занять з підвищення професійної компетентності в питаннях вивчення основ трудового права.

18. Підготуйте з використанням методу організаційно-діяльничної гри узагальнююче практичне заняття для студентів ВНЗ з основ господарського права.

19. Розробіть матеріали до гри та проведіть ситуаційнорольові конкурси на тему «Споживач у законі».

Конкурс «Юридична консультація». Використовуючи ситуації з уривків мультиплікаційних та художніх фільмів, які відображають порушення прав споживачів або ж коли самі споживачі не мають рації, запропонуйте учасникам гри пояснити й обґрунтувати їх суть.

«Гаряча лінія». Пропонуємо запис телефонних дзвінків наукових героїв з поясненням, в яку халепу вони вскочили. Учасники гри протягом однієї хвилини повинні знайти правильний вихід із ситуації.

«Дублювання». Учасникам пропонується подивитися відеосюжет і озвучити (продублювати) його, наповнюючи відповідним змістом.

20. Підготуйте інформаційні матеріали та завдання до гри «Детектив». Кожному учаснику гри дають навчальний текст з пропущеними ключовими словами. Протягом певного часу учасники мають відновити текст і знайти неточності.

21. Підготуйте аналогічну дидактичну гру «Знайди статтю закону».

10. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методика викладання як предмет дослідження

Тема 1. Предмет, структура та завдання курсу

1. Проаналізувати багатоманіття моделей викладання філософії та права: історичні форми, культурні та національні освітні традиції, плюралізм моделей в межах національних систем освіти.

2. Опрацювати проблему узагальнення та використання емпіричного досвіду викладання філософії та права: оцінка ефективності методики, можливість створення освітніх "технологій", особистість викладача та індивідуальний стиль викладання.

3. Зрозуміти методику викладання на рівні теоретичних моделей навчального процесу: інформаційний, діяльнісний, комунікативний підходи.

Тема 2. Методика викладання філософії та права в умовах Болонського процесу

Самостійна робота.

Написати есе (обсяг – 1 сторінка) на тему «Болонський процес в Україні»

Література:

Огаркова Тетяна, Болонський процес – ідея "п'ятої свободи" в сучасному суспільстві знань. // <http://www.istu.edu.ua/pro-mntu/mizhnarodni-zvjazki.html#3>

Осадчий Ю. Болонському бути в Україні чи не бути? // <http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/articles/27.html>

Одушкін Остап, Сократ, корупція і Болонський процес (<http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/28.html>)

Рашкевич Ю.М. Легенди та міфи Болонського процесу.// <http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/26.html>

Рашкевич Юрій, Актуальні завдання впровадження ідей Болонського процесу в Україні.// <http://maidanua.org/static/mai/1245698905.html>

Система методичного забезпечення навчального процесу

Тема 3. Інформаційне забезпечення курсу «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах»

Інформаційне забезпечення навчального курсу:.

Зробити:

1.1. Перелік (3-5) та коротка характеристика (2-3) основних підручників та навчальних посібників, обов'язково вказати:

- наскільки зміст посібника відповідає програмі курсу,
- відповідність сучасним вимогам, як змістовним так і формальним,
- зручність в користуванні,
- доступність для здобувачів.

1.2. Перелік періодичних видань, які є фаховими з цієї дисципліни.

1.3. Перелік Інтернет-ресурсів (вказати адреси).

2. Аналіз фрагмента підручника (посібника). Обрати параграф підручника, в якому розкривається одне питання з плану семінарських занять (завдання з методики за 4 курс) та проаналізувати його.

2.1. Звернути увагу на:

- нормативність тексту та наявність авторської позиції,
- наявність та якість визначень основних термінів,
- структурованість тексту,
- рівень складності (популярності),
- наявність та вдалість прикладів,
- стилістичні особливості тексту,

2.2. Обов'язково вказати позитивні та негативні моменти.

2.3. По можливості порівняти з аналогічним параграфом альтернативного посібника.

Тема 4. Організація та методичне забезпечення самостійної роботи здобувачів.

Підготувати методичну розробку "Аналіз філософського тексту".

1. В межах програми курсу з філософської дисципліни обрати філософський текст для самостійного вивчення.

2. Сформулювати мету завдання, обрати форму представлення результатів (письмова робота, усна доповідь, співбесіда) і підготувати:

2.1. Методичні поради (0,5 с.);

2.2. Перелік завдань;

2.3. Вимоги до оформлення.

3. Підготувати контрольні питання для перевірки якості виконання завдання.

Методика підготовки лекцій та семінарів з філософських дисциплін

Тема 5. Підготовка лекцій з філософських дисциплін. Самостійна робота. Підготувати план-конспект лекції (обсяг – 2 ст.)

1. Автор; назва лекції (тема); назва навчального курсу; де, кому, коли буде прочитана лекція.

2. Мета та завдання лекції.

3. Вступ: перше речення, основні тези, час.

4. Розгорнутий план, його обов'язкові елементи: визначення базових понять, цитати, приклади, висновки.

5. Висновки лекції в повному обсязі.

6. Література, яка була використана при підготовці. Підготувати рецензію на лекцію (обсяг – 1 ст.). Предметом рецензування може стати як лекція здобувача, так і лекція будь-якого викладача.

1. Автор; назва лекції (тема); назва навчального курсу; де, кому, коли була прочитана лекція.

2. Самооцінка успішності: принципове досягнення мети й виконання завдань.

3. Самооцінка ораторського мистецтва: характеристики мовлення, робота з аудиторією, керування часом, контроль за динамікою та ритмікою змістовного навантаження.

4. Аналіз розкриття складних питань: рівень сприйняття, вдалість прикладів, можливі альтернативні підходи до проблеми.

5. Аналіз проблемних ситуацій, які виникли під час лекції (причини й способи розв'язання): психологічних, змістовних, комунікативних.

6. Аналіз помилок: змістовне наповнення лекції, форма представлення, способи пояснення, робота з аудиторією.

7. Авторські здобутки.

8. Завдання на майбутнє.

Темаб. Методика підготовки та проведення філософського семінару
Підготувати методичну розробку "Семінарське заняття" з курсу "Філософія" та "Право"

1. Автор; назва семінару (тема); назва навчального курсу; де, для кого буде проведене семінарське заняття.

2. Мета та завдання семінару.

3. Форма проведення і система оцінювання.

3. План семінару: перелік питань з коротким поясненням та посилання на рекомендовану літературу (номер джерела й сторінки).

4. Вступне слово (обсяг 0,5 с.).

5. Заключне слово (обсяг 0,5 с.).

6. Ключові терміни (глосарій): дати робоче визначення поняттям (3-7).

7. Проблемні питання: мінімум одне до пункту плану.

8. Список літератури.

9. Оцінка результату: рівень підготовки та активності студентів, проблемні ситуації, недоліки. Організація та методичне забезпечення самостійної роботи здобувачів.

1. СРС в умовах болонського процесу.

2. Основні форми СРС: підготовка до аудиторних занять, виконання завдань, підготовка письмових робіт.

3. Проблеми підготовки методичних матеріалів для СРС: варіабельність завдань, індивідуальний підхід, постійне оновлення.

4. Робота над філософськими текстами як основа СРС.

5. Робота над правовими текстами

5. Консультація як форма забезпечення ефективності СРС.

6. Науково-дослідницька діяльність студентів як елемент СРС.

11. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СПІВБЕСІДИ З ДИСЦИПЛІНИ «Методика викладання філософії та права у вищих навчальних закладах»

1. Еволюція методики викладання філософії та права.
2. Методика нормативного навчання.
3. Методика орієнтуючого навчання.
4. Методика продуктивного навчання.
5. Місце методики в гносеологічній класифікації наук.
6. Структура методики як науки.
7. Основні принципи методики викладання філософії та права.
8. Графічне моделювання у викладанні філософії та права.
9. Єдність виховання, викладання і учення.
10. Взаємозв'язок змісту і логіки курсу філософії та права.
11. Взаємозв'язок стратегії навчання і стратегії учення.
12. Основні вимоги до викладача філософії та права.
13. Класифікація методів навчання.
14. Принцип репродуктивного навчання.
15. Зміст репродуктивного методу навчання.
16. Принципи проблемного навчання.
17. Зміст проблемного методу навчання.
18. Принципи модульного навчання.
19. Зміст модульного методу навчання.
20. Структура вільного часу і проблема самоосвіти.
21. Основні типи завдань в курсі філософії та права.
22. Критерії екзаменаційних оцінок по філософським дисциплінам та праву.
23. Основні типи контролю в учбовому процесі.
24. Основні форми контролю в учбовому процесі.
25. Основні рівні контролю в учбовому процесі.
26. Загальні вимоги та особливості проведення іспиту з філософії та праву.
- 27 Роль викладача в умовах використання комп'ютерних систем.
28. Основні критерії оцінки праці викладача.
- 29 Державні стандарти освіти і навчальні плани.
- 30 Структура навчальних планів.
31. Робочі програми і навчальні плани.
- 32 Нормативний аспект навчально-виховного процесу.
33. Основні типи тестів та їх структура.
34. Основні елементи системи методичного забезпечення.
35. Базовий ті супутні рівні методичного забезпечення.
36. Роль практики у філософській освіті та юрисприденції.
37. Методичні концепції та якість системи методичного забезпечення.

12.СЛОВНИК ОСНОВНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Абсолют [лат. *absolutus* – довершений , необмежений] – вічна, незмінна, нескінченна духовна першооснова світу; основна характеристика Бога в середньов. його осмисленні, яка передбачає доведення позитивних якостей Бога до гранично можливого стану повноти та досконалості.

Агностицизм [грец. *agnostos* – недоступний для пізнання] – філос. вчення, яке заперечує можливість пізнання суті речей та закономірностей розвитку дійсності.

Антропосоціогенез – тривалий істор. процес виникнення соц. форми руху матерії, становлення і формування людини і суспільства.

Базис [грец. *basis* – основа] – 1) у марксистській концепції: сукупність виробничих відносин, що складають екон. структуру даного суспільства; 2) головне, на чому будується що-небудь, сутність чого-небудь.

Буття – філос. категорія, яка позначає реальність, що існує об'єктивно, поза і незалежно від свідомості людини.

Відображення – загальна властивість матерії, що полягає у відтворенні ознак, властивостей і відношень об'єкта, що відображається.

Відчуття – відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів і явищ, які безпосередньо впливають на органи відчуття.

Властивість – сторона предмета, яка обумовлює його відмінність або подібність з ін. речами.

Гіпотеза [грец. *hypothesis* – підстава, припущення] – форма розвитку науки; спосіб пізнавальної діяльності, побудови можливого, проблемного знання, в процесі якого формулюється одна з можливих відповідей на питання, що виникло протягом дослідження.

Гуманізм [лат. *humanus* – людський, людяний] – напрямок сусп. думки, що виник в епоху *Відродження* , згідно з яким людина розглядається як вища цінність, захищається її свобода і всебічний розвиток.

Деїзм [лат. *deis* – бог] – філос. вчення, згідно з яким Бог є безособова першопричина світу, яка знаходиться поза природою та соціумом і не втручається в їхній розвиток.

Діалектика [грец. *dialektike* – мистецтво вести бесіду] – наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства та мислення; метод пізнання дійсності в її суперечливості, цілісності, розвитку; процес розвитку чого-небудь у всій різноманітності його форм і у всій його суперечливості.

Дуалізм [лат. *dualis* – подвійний] – філос. вчення, протилежне монізму, яке виходить з визнання рівноправними, такими, що не зводяться одне до одного, двох субстанцій, начал: духу та матерії, ідеального та матеріального.

Дух [лат. *spiritus* – букв.: подув, подих, запах] – у широкому смислі поняття Д. тотожне ідеальному, свідомості, на відміну від матеріального начала; у вузькому смислі поняття Д. адекватне поняттю мислення.

Елемент [лат. *elementum* – стихія, початкова речовина] – філософ. категорія для позначення частин цілого, які знаходяться між собою у взаємозв'язку.

Емпіризм [грец. *empeiria* – дослід] – напрямок у теорії пізнання, який визнає чуттєве дослідження джерелом знання і вважає, що зміст знання може бути представленим або як описання цього дослідження, або зведеним до нього.

Єдине – філософ. поняття, що означає початок неподільності, єдності й цілісності як реально суцього (речі, душі, свідомості, мови, особистості тощо), так і віртуального планів буття (поняття, закону, числа).

Життя – сутнісна ознака біологічної та сусп. форм руху матерії. Найважливішими її властивостями є: подразливість, розвиток, здатність розмножуватися, в основі яких лежать процеси самооновлення, пов'язані з підтриманням живою системою своєї цілісної організації шляхом обміну з навколишнім середовищем речовиною, енергією та інформацією.

Закономірність – більш широке, порівняно із законом, поняття. Якщо закон проявляється суворо в конкретних умовах, то З. проявляється як взаємозв'язок низки законів.

Заперечення – філософ. категорія, яка виражає певний тип відношення між двома послідовними стадіями, станами об'єкта, який розвивається. Це відмирання старого, того, що віджило, не відповідає умовам, які змінились.

Ідеалізм [грец. *idea* – поняття] – філософ. напрямок, який віддає перевагу у причинно-генетичному відношенні ідеї, духу, свідомості, а не матерії.

Ідеальне [грец. *idea* – ідея, образ] – філософ. поняття, що характеризує загальну властивість усіх образів свідомості і полягає у тому, що вони містять інформацію про об'єкти дійсності, але не мають матеріальності ані об'єктів, ані людського мозку.

Ідея [грец. *idea* – ідея, поняття] – уявлення, яке розуміється також як форма духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямована на його перетворення. За своєю логічною будовою І. є формою мислення, різновидом поняття, зміст якого своєрідно поєднує в собі як об'єктивне знання про наявну дійсність, так і суб'єктивну мету, спрямовану на її перетворення.

Існування – поняття, що вживається для характеристики зовнішніх виявів буття, речі або явища. Онтологічно поняття І. протистоїть категорії “сутність”.

Істина – адекватне відображення об'єкта суб'єктом, який, пізнаючи, відтворює його таким, яким він існує сам по собі, поза і незалежно від людини та її пізнання.

Категорія [грец. *kategoria* – висловлення, ознака, властивість] – найзагальніше, основне наукове поняття, що відображає суттєві властивості і відношення предметів та явищ, котрі мають достатньо великий ступінь спільності.

Кількість – така визначеність, у якій виражаються відмінності однакісних речей або спільність різнокісних речей, явищ.

культура – сукупність осмисленої творчої діяльності людей; багатофункціональна система, що містить різноманітні аспекти людської діяльності. К. – категорія для позначення створеного людьми штучного середовища проживання й самореалізації, яка виступає джерелом регулювання соц. взаємодії.

Логос [грец. *logos* – слово, поняття, розум, закон] – у давньогрец. філософії: загальний закон, основа світу, його порядок і гармонія; в ідеалістичній філософії: духовний першопочаток, світовий розум, абсолютна ідея.

Людина – істота, яка має певні потреби, задовольняє їх у процесі виробництва завдяки спілкуванню й здатності свідомо, цілеспрямовано перетворювати світ і саму себе; вищий ступінь еволюції живих організмів на Землі, суб'єкт сусп.-істор. діяльності і культури.

Матеріалізм [лат. *materialis* – речовий] – філософ. напрямок, протилежний ідеалізму у вирішенні головного питання філософії. М. виходить із первинності матерії і вторинності духовного, ідеального.

Матеріальне – характеристика буття, яка вказує на його об'єктивно-реальне, тобто незалежне від свідомості існування. М. протилежне ідеальному.

Матерія [лат. *materia* – речовина] – філософ. категорія для позначення об'єктивної реальності, всього того в об'єктивній реальності, що впливає тим чи ін. чином на людину, спричиняючи відчуття.

Метафізика [грец. *meta* – після і *physika* – букв.: те, що після фізики] – спосіб мислення і метод пізнання, який розглядає предмети і явища поза їх внутрішнім зв'язком і розвитком, не досягає внутрішні протиріччя як джерело саморуку, а також безперервність і стрибкуватість розвитку в їх органічній єдності.

Метод [грец. *methodos* – шлях дослідження] – спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта.

Мислення – вища форма активного відображення об'єктивної реальності, яка полягає у цілеспрямованому, опосередкованому і узагальненому пізнанні суб'єктом суттєвих зв'язків і відношень предметів та явищ, у створенні нових ідей, у прогнозуванні явищ та дій.

Міра – певний кількісний інтервал, у межах якого предмет зберігає свою якість. М. – кількісні межі існування предмета.

Монізм [грец. *monos* – один, єдиний] – протилежний дуалізму і плюралізму філософ. принцип пояснення різноманітності світу як прояву єдиного начала – матерії або руху. Матеріалісти началом, основою світу вважають матерію. Ідеалісти єдиним началом усіх явищ вважають дух, ідею тощо.

Наслідок – філософ. категорія для позначення явища, процесу, які обумовлені ін. явищами, процесами.

Необхідність – філософ. категорія, яка відображає внутрішні, стійкі, суттєві зв'язки явищ і визначає їх закономірну зміну і розвиток. Н. існує у природі й суспільстві у формі об'єктивних законів. Непізнані закони проявляються як “сліпа” необхідність.

Номіналізм [лат. *nomina* – назва, ім'я] – напрямок у середньовічній філософії, який вважає поняття лише іменами. На противагу реалізму, номіналісти стверджували, що реально існують лише окремі речі з їх індивідуальними якостями.

Номос [грец. *nomos* – закон] – в ант. філософії: універсальна, безособова сила, що підпорядковує своїй владі відношення людей і оберігає все краще, найцінніше, що є у людському житті.

Об'єкт [лат. *objectum* – предмет] – те, на що спрямована пізнавальна і перетворювальна діяльність людини (суб'єкта).

Об'єктивна реальність [лат. *objectum* – предмет] – буття поза свідомістю; найзагальніше визначення матеріального світу.

Об'єктивне [лат. *objectum* – предмет] – характеристика природної і соц. дійсності як такої, що існує поза і незалежно від свідомості суб'єкта.

Пантеїзм [грец. *pan* – все і *theos* – бог] – філософ. вчення, яке ототожнює Бога та світ. П. існував у двох формах: натуралістичний П., який наділяв природу якостями живого, божественними властивостями і розчиняв Бога у природі, та містичний П. – все у Богові, тобто розчиняв природу у Богові.

Патристика [грец. *pater* – батько] – сукупність теологічних, філософ. і соц.-політ. доктрин христ. богословів II-VIII ст.

Пізнання – вища форма відображення об'єктивної дійсності; процес збагачення людини новим знанням; сусп.-істор. процес творчої діяльності людей, який формує їх знання на основі яких виникають цілі й мотиви людських дій.

Позитивне право – діюча система правових норм, відносин і присуджень.

Поняття – форма мислення, у якій виражаються властивості, зв'язки і сторони предмета, що повторюються.

Правова інтерсуб'єктивність – відмінна риса сучасних концепцій природного права; спосіб осмислення права, згідно з яким зміст права виводиться із взаємодії правосуб'єктів.

Правова реальність – поняття для позначення особливого автономного світу права з його законами, логікою функціонування та розвитку, “базисними конструкціями”, а також способом їхнього зв'язку в одне ціле.

Правовий об'єктивізм – спосіб осмислення права, що вбачає джерела права в об'єктивному світі, у соц. реальності.

Правовий позитивізм – спосіб осмислення права, що зводить багатогранну правову реальність до позитивного права; ґрунтується на емпіричному пізнанні права, стверджує відносність правових норм і

цінностей, ціннісну нейтральність права і вважає право похідним лише від волі держави.

Правовий суб'єктивізм – спосіб осмислення права, згідно з яким зміст права вбачається у свідомості суб'єкта, ідеї права.

Практика [грец. *praktikos* – діяльний] – матеріальна, чуттєво-предметна, цілеспрямована діяльність людини, основний зміст якої полягає в освоєнні і перетворенні природних і соц. об'єктів. П. складає всезагальну основу, рушійну силу розвитку людського суспільства і пізнання.

Природно-правове мислення – одна з ключових парадигм філософ.-правового і юрид. мислення, що спирається на ідею універсальних ціннісних принципів, здатних бути мірилом справедливості законоположень, встановлених державою.

Причина – філософ. категорія для позначення явища, процесу, які обумовлюють, викликають ін. явище, процес.

Простір – одна з основних об'єктивних форм існування матерії. Поняття П. характеризує розташування матеріальних об'єктів один відносно ін., виражає протяжність тіл, їх співіснування.

Протилежність – одночасно існуючі у предметах і явищах сторони або тенденції, притаманні об'єкту як системі, які взаємно передбачають і в той же час виключають, заперечують одна одну.

Протиріччя – активне взаємовідношення, взаємодія протилежностей, їх єдність і протидія.

Раціоналізм [лат. *ratio* – розум] – 1) напрямок у теорії пізнання, який визнає розум основою пізнання і поведінки людей; 2) філософ. напрямок, згідно з яким основним джерелом та критерієм достовірності знань є розум.

Реалізм середньовічний – напрямок у середньов. філософії, який стверджував, що загальні поняття мають реальне існування і передують існуванню одиничних речей.

Релятивізм [лат. *relativus* – відносний] – заперечення існування об'єктивного змісту знання, впевненість в існування тільки відносних істин.

Рефлексія [лат. *reflexio* – звернення назад] – унікальна здатність людської свідомості (і думки) у процесі сприйняття дійсності сприймати і себе саму; внаслідок цього людська свідомість постає водночас і як самосвідомість, як думка про думку, як знання про саме знання.

Розвиток – 1) вищий тип руху, при якому відбувається незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів від одного якісного стану до ін.

Рух – спосіб існування матерії, її всезагальний атрибут. Р. – будь-яка зміна у природі і суспільстві. Матерія без Р. не існує, оскільки не існує і Р. без матерії.

Свідомість – одне з основних понять філософії, психології і соціології, яке означає вищий рівень відображення об'єктивної дійсності, притаманний лише людині. С. – продукт сусп.-істор. розвитку, функціональна властивість

мозку, ідеальне відображення дійсності, регулятор цілеспрямованої діяльності людини.

Світогляд – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу, місця у ньому людини, її істор. походження і призначення.

Сенсуалізм [лат. *sensus* – почуття] – філософ. вчення, яке визнає відчуття єдиним джерелом достовірних знань; напрямок у теорії пізнання, згідно з яким чуттєвість є головною формою достовірного пізнання.

Система – філософ. категорія для позначення цілісної сукупності елементів, у якій усі елементи настільки щільно пов'язані між собою, що виступають щодо навколишніх умов та ін. систем як єдине ціле.

Структура – філософ. категорія для позначення відносно стійких зв'язків елементів цілого, система відношень елементів у межах даного цілого.

Суб'єкт [лат. *subjectus* – той, що знаходиться знизу, лежить в основі] – активно діючий, такий, що володіє свідомістю та волею, індивід або соц. група.

Субстанція [лат. *substantia* – сутність] – одне з центральних понять новоєвроп. філософії, яке означає таку основу світу, яка охоплює та пронизує собою всі форми та явища дійсності, є самодостатньою і не потребує для свого буття ніяких ін. джерел або причин; першооснова, сутність всіх речей і явищ, причина самої себе.

Суспільна свідомість – філософ. категорія, яка відображає духовну сторону життя суспільства, систему ідей, теорій, поглядів, почуттів, настроїв, які стихійно виробляються соц. групами, класами, націями під впливом їх повсякденного життя.

Суспільне буття – філософ. категорія, яка відображає матеріальну сторону життя суспільства, систему матеріальних відносин, що визначають в результаті суспільну свідомість.

Суспільство – відокремлена від природи частина матеріального світу, яка являє собою форму життєдіяльності людей, що істор. розвивається.

Сутність – філософ. категорія, яка виражає внутрішні, глибинні зв'язки, становить основу предмета.

Схоластика [грец. *scholastikos* – шкільний, вчений] – 1) середньов. реліг. філософія, що з'єднує теолого-догматичні передумови з раціоналістичною методикою й інтересом до формально-логічних проблем; 2) формальні знання, відірвані від життя та практики.

Теїзм [грец. *theos* – бог] – реліг. концепція, що виходить з існування особистісного, зовнішнього щодо світу Бога, який створив світ і керує ним.

Теологія [грец. *theos* – Бог і *logos* – поняття] – богослов'я, теоретична складова реліг. віровчення, покликана узгоджувати між собою основні догми релігії та пояснювати їх.

Тотожність – відношення речі самої до себе та до ін. речей, сторонами якого є подібні властивості, сили, тенденції.

Трансцендентальний [лат. *transcendo* – що виходить за межі] – здобутий не з зовнішнього досвіду, а споконвічно властивий людському розуму, людській свідомості.

Трансцендентний [лат. *transcendens* – той, що виходить за межі] – потойбічний, надчутливий, метафізичний; протилежний іманентному.

Уявлення – відтворення у свідомості чуттєво-наглядного образу предмета чи явища об'єктивної реальності, які у даний момент не сприймаються, але сприймалися раніше.

Феномен [грец. *phainomenon* – те, що являється] – 1) у матеріалістичній філософії: те саме, що і явище; в ідеалістичній філософії: суб'єктивний зміст нашої свідомості, що не відображає об'єктивну дійсність; 2) рідкісне, незвичайне явище або видатна, виключна в якому-небудь відношенні людина.

Філософія [грец. *philosophia* від *phileo* – любов і *sophia* – мудрість] – система ідей, поглядів на світ і на місце в ньому людини; наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства і мислення.

Філософія права – філософ. вчення про право, яке відповідає на питання, що виникають у правовій сфері методом філософії; комплексна, суміжна дисципліна, що знаходиться на стику філософії і юриспруденції.

Форма [лат. *forma* – зовнішній вигляд] – філософ. категорія, яка позначає спосіб зовнішнього прояву змісту, а також спосіб зв'язку елементів змісту.

Цивілізація [лат. *civilis* – громадський] – 1) рівень сусп. розвитку, матеріальної і духовної культури; 2) сучасна світова культура; 3) у культурно-істор. періодизації, прийнятій у науці XVIII-XIX ст.: третій ступінь сусп. розвитку, наступний за варварством (перший ступінь – дикість) (введений Л. Морганом, Ф. Енгельсом).

Ціле – філософ. категорія для позначення предмета, який складений із часток.

Цілісність – внутрішня єдність об'єкта, віддиференційованість його від навколишнього середовища, а також сам об'єкт, що має такі властивості.

Цінність – поняття, яке вказує на людське, соц. і культурне значення певних явищ дійсності; соц. схвалені більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба тощо.

Час – одна із основних об'єктивних форм існування матеріальної реальності, яка характеризує тривалість існування процесів і явищ, послідовність зміни станів у розвитку всіх матеріальних систем.

Чуттєве пізнання – безпосереднє відображення у свідомості людини зовнішніх сторін, властивостей предметів і явищ об'єктивного світу за допомогою органів відчуття.

Явище – філософ. категорія для позначення у предметі, процесі того, що безпосередньо виявляється, постає перед нами. Являє собою зовнішню більш змінну і рухливу сторону предмета, процесу.

Якість – 1) об'єктивна і всезагальна характеристика об'єктів, що проявляється у сукупності їх властивостей; 2) як філософ. категорія, поряд з категорією *кількість*, відображає важливу сторону об'єктивної дійсності.

13.СЛОВНИК ОСНОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Абсолютне правовідношення - правова громадська зв'язок, в якій визначена лише управнена сторона, а зобов'язана сторона - це кожен і кожен, чий обов'язок полягає в тому, щоб утримуватися від порушення суб'єктивного права (правовідносини, що впливають з права власності, авторського права).

Акти застосування права - правові акти компетентного органу або посадової особи, видані на підставі встановлених фактів і норм права, що визначають права, обов'язки або міру юридичної відповідальності конкретних лип,. До актів застосування права пред'являються вимоги законності, обґрунтованості, доцільності.

Аналогія схожість в якому-небудь відношенні між явищами, предметами, поняттями.

Аналогія закону - спосіб подолання пробілу в законодавстві шляхом застосування до неврегульованого конкретною нормою спірного відношенню норми закону, що регулює подібні відносини.

Аналогія права - спосіб подолання пробілу в законодавстві шляхом застосування до неврегульованого конкретною нормою спірного відношенню при відсутності норми, що регулює подібні відносини, загальних начал і змісту законодавства. Загальні початку і зміст законодавства є не що інше, як принципи права (загальноправові та галузеві).

Бюрократизм (у буквальному значенні - влада "бюро") - характеристика діяльності державних (муніципальних) службовців, виражає зловживання державною владою в особистих інтересах і на шкоду суспільству, але в рамках закону. Форми прояви бюрократизму - формалізм, тяганина та ін.

Гарантії законності - це об'єктивні умови і суб'єктивні фактори, а також спеціальні засоби, що забезпечують режим законності. До об'єктивних гарантій (умовами) відносяться економічні, політичні, ідеологічні, соціальні та правові. До суб'єктивних факторів відносяться стан правової науки, ефективність діяльності політичного керівництва та ін. Спеціальні засоби забезпечення законності - це юридичні й організаційні засоби, призначені виключно для забезпечення законності.

Гарантії прав людини і громадянина - система умов, засобів і способів, що забезпечують усім і кожному рівні правові можливості для виявлення, придбання та реалізації своїх прав і свобод. За сферою дії розрізняють міжнародно-правові (планетарні) гарантії, гарантії в рамках регіональних міжнародних співтовариств, внутрішньодержавні та автономні гарантії.

Гіпотеза - це структурний елемент норми права, який вказує на конкретні життєві обставини (умови), при наявності або відсутності яких і реалізується

норма. В залежності від кількості та змісту обставин, викладених у нормі, гіпотези бувають прості, складні й альтернативні.

Державна влада - система відносин керівництва та підпорядкування, концентроване вираження розуму, волі і сили визначених соціальних прошарків або усього народу, що містять політико-правові повноваження і відповідальності та реалізуються компетентними державними органами.

Державне примус (як метод здійснення державної влади) - психологічний, матеріальний або фізичний (насильницький) вплив повноважних органів і посадових осіб держави на особу з метою змусити (примусити її діяти з волі володарюючого суб'єкта, в інтересах суспільства і держави. Державний примус буває правовим і неправовим.

Державний орган - первинна структурна частина механізму (апарату) держави, що бере участь у здійсненні функцій держави і наділена владними повноваженнями. Державний орган має внутрішню будову. Повноваження державного органу здійснюють державні службовці (чиновники). В державі всі органи взаємопов'язані між собою, але їх можна класифікувати. За принципом поділу влади вони поділяються на законодавчі, виконавчі і судові; за способом виникнення - на первинні та похідні; за обсягом владних повноважень - на вищі та місцеві; за широтою компетенції - на органи загальної і спеціальної компетенції; за способом формування - на виборні і призначувані; за порядком прийняття рішень - на колегіальні та одноособові.

Державний суверенітет - політико-правова властивість (ознака) держави, що виражає верховенство і незалежність державної влади.

Держава - політико-правова організація суспільства, яка забезпечує його єдність і територіальну цілісність, що володіє суверенітетом, що здійснює владу, управління і регулювання в суспільстві. До основних ознак держави належать: нерозривний зв'язок, взаємозалежність і взаємодію держави і права; наявність у держави публічної (політичної) влади; державний суверенітет; територіальна організація населення; система податків, зборів, позик.

Громадянське суспільство - це вільне демократичне правове суспільство, орієнтоване на конкретного людини, що створює атмосферу поваги до правових традицій і законів, общегуманистическим ідеалам, що забезпечує свободу творчої і підприємницької діяльності, створює можливість досягнення благополуччя та реалізації прав людини і громадянина, органічно виробляє механізми обмеження та контролю за діяльністю держави.

Дієздатність - передбачена нормами права здатність і юридична можливість особи своїми діями набувати і здійснювати права і обов'язки. Різновидами дієздатності є сделкоспособность, тобто здатність (можливість) особисто, своїми діями здійснювати цивільно-правові угоди, і деліктоздатність - це передбачена нормами права здатність нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення.

Декларативні норми містять у собі положення програмного характеру, визначають завдання правового регулювання окремих видів суспільних відносин, містять нормативні оголошення.

Демократичний режим - вид політичного режиму, при якій вищі органи держави мають мандат народу, влада реалізується в його інтересах демократичними та правовими методами. Тут права і свободи людини і громадянина всебічно гарантовані і захищені, закон панує у всіх сферах суспільства.

Дефинитивні норми формулюють визначення тих чи інших правових явищ і категорій.

Діяння - дія (бездіяльність), вчинок, звершення.

Диспозитивний метод правового регулювання - метод, при якому суб'єктам надається свобода вибору варіантів поведінки.

Диспозиція - структурний елемент норми права, який містить саме правило поведінки, відповідно до якого повинні діяти учасники правовідносини. По способі викладу диспозиція може бути прямою, альтернативною і бланкетною.

Документ - письмовий акт, що має юридичне значення.

Природне право (природні права) - система соціально-правових домагань, зміст яких обумовлена природою людини і суспільства.

Закон - володіє вищою юридичною силою нормативний акт, прийнятий в особливому порядку вищим представницьким органом державної влади або безпосередньо народом і регулює найбільш важливі суспільні відносини.

Законність - це суспільно-політичний режим, що полягає в пануванні права й закону в суспільному житті, неухильному здійсненні приписів правових норм всіма учасниками суспільних відносин, послідовній боротьбі з правопорушеннями і відсутності свавілля в діяльності посадових осіб. Принципами законності є: єдність, загальність, доцільність.

Законодавча ініціатива - належить уповноваженим державним органам право внесення законопроекту до законодавчого органу.

Законодавчий процес - це врегульований нормами права порядок розробки, обговорення та прийняття проектів нормативних правових актів (законів) вищим органом державної влади.

Закономірності розвитку держави - стійкі, повторювані зв'язки, що характеризують самотутність, цілісність держави та історичний процес його розвитку. Основною закономірністю вважається поступове історичне перетворення з примітивного, "варварського" освіти примусово-репресивного характеру в політичну організацію всього суспільства.

Заборона - спосіб правового регулювання, який виражається у покладанні обов'язки утримуватися від певних дій (наприклад, роботодавцю заборонено залучати до надурочних робіт неповнолітніх).

Зловживання правом - діяння, при якому суб'єкт не порушує правові приписи, однак при цьому своїми діями він завдає шкоди оточуючим, тобто реалізує своє суб'єктивне право "на зло" іншим суб'єктам.

Ідеологія - система політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних і філософських поглядів і ідей, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності. Система поглядів, ідей, що характеризують яку-небудь соціальну групу, клас, політичну партію, суспільство.

Імперативний метод правового регулювання - метод, який приписує суб'єктам певний варіант поведінки в категоричній, владній формі.

Інкорпорація - вид систематизації, в ході якої чинні нормативні акти зводяться воєдино без зміни їх змісту, переробки та редагування.

Інститут - в широкому сенсі - елемент соціальної структури історичної форми організації і регулювання суспільного життя, сукупність установ, норм, цінностей, культурних зразків, стійких форм поведінки. Існують економічні інститути (наприклад, власність, заробітна плата), політичні інститути (держава, армія, партія) і ін

Інститут права відособлена група юридичних норм, що регулюють суспільні відносини конкретного виду (інститут права власності в цивільному праві, інститут відповідальності посадових осіб в адміністративному праві). В основі поділу системи права на галузі й інститути лежать предмет і метод правового регулювання.

Інтерпретаційні акти - правові акти компетентних державних органів, що містять результат офіційного тлумачення.

Джерело (форма) права - форма офіційного вираження загальнообов'язкових приписів, що створюються органами держави з метою регламентації громадського порядку. Сучасні джерела права - це офіційні документи, які містять правову (загальнообов'язкову) інформацію, яка говорить про права, обов'язки або відповідальність фізичних або юридичних осіб.

Кодифікація - вид систематизації, який передбачає переробку норм права за змістом і його систематизоване, науково обґрунтоване викладення в новому законі (наприклад, Зводі законів, кодекс, основи законодавства та ін).

Колізійні норми - покликані усувати виникаючі протиріччя між правовими приписами.

Конфедерація - союз суверенних держав, утворений для досягнення певних цілей (військових, економічних та ін).

Координація - взаємозв'язок, узгодження, приведення у відповідність.

Корпоративні норми - правила поведінки, що створюються в організованих спільнотах, що поширюються на його членів і спрямовані на забезпечення організації та функціонування даного співтовариства.

Корупція - підкуп, продажність державних і муніципальних чиновників, використання ними владних повноважень, службового положення в корисливих інтересах, в цілях особистого збагачення чи в інтересах інших осіб. Форми корупції - хабарництво, підкуп, протекціонізм та ін.

Культура - історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений в типах і формах організації життя і

діяльності людей, в їхніх взаємовідносинах, а також в створюваних ними матеріальних і духовних цінностях.

Легальність державної влади - юридична характеристика державної влади, яка означає її офіційне проголошення, правомірне встановлення, функціонування в режимі законності.

Легітимність державної влади - ступінь довіри і підтримки її широкими масами населення даної країни за притаманні їй якості та гідності, визнання здатності керувати країною, готовність їй підкорятися. Дійсно, легітимна влада - це відповідає уявленням, очікуванням і сподіванням населення країни, досить повно виражає його корінні інтереси. Легітимність підвищує авторитет і ефективність державної влади.

Міжнародне право - складний комплекс юридичних норм, створюваних державами за допомогою узгодження своїх інтересів і формують самостійну правову систему, яка функціонує у взаємодії з правовими системами держав. Предмет регулювання міжнародного права - відносини між державами (міждержавні відносини) і відносини з участю різних учасників міжнародного спілкування (інші міжнародні відносини). Поряд з цим норми міжнародного права в певній мірі призначені для регулювання відносин у межах юрисдикції держав (внутрішньодержавних відносин).

Метод - спосіб досягнення якої-небудь мети, рішення конкретної задачі; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності.

Метод правового регулювання - сукупність прийомів юридичного впливу на поведінку людей, вироблених у результаті тривалого людського спілкування.

Методологія юридичної науки - відносно самостійна галузь юриспруденції, в якій розглядаються умови і форми наукового пізнання держави і права, основи, принципи та методи юридичних досліджень.

Методи юридичної науки - застосовуються в дослідницькій діяльності юристів засоби і способи отримання об'єктивних, достовірних, обґрунтованих, перевіряються знань про державу і право. До методів юридичної науки належать: філософські, загальнонаукові, часті наукові.

Механізм - система, пристрій, що визначають порядок якого-небудь виду діяльності.

Механізм (апарат) держави - спеціально створена постійно діюча ієрархічна система державних органів, установ і посадових осіб, що здійснюють державну владу, завдання і функції держави.

Механізм правового регулювання - система юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання. До елементів, складових частин механізму правового регулювання належать: юридичні норми, нормативні правові акти, правовідносини, акти реалізації права, правозастосовчі акти, правосвідомість, режим законності.

Світовий правопорядок - це система суспільних планетарних відносин, що формуються на основі загальногуманістичних і природно-правових засад

і функціонують у відповідності із загально визнаними принципами і нормами міжнародного і внутрішньодержавного права.

Монархія - форма правління, де вища державна влада належить одноосібному главі держави - монарху (королю, царю, імператору, шаху і т. д.), який займає престол але спадщину і не несе відповідальності перед населенням. Монархія буває необмежена і обмежена (станово-представницька, конституційна).

Мораль - історично складається в суспільній свідомості система принципів, понять, норм поведінки, заснована на ідеалах добра і зла, належного і справедливого в відносинах людей.

Недемократичний режим - вид політичного режиму, при якому на перший план виходять методи насильства, здійснюється неправове державне примус, права і свободи людини і громадянина не захищені. Вкрай недемократичною є тоталітарний фашистський режим, коли влада переходить в руки реакційних сил.

Норма - встановлення, порядок, визнаний обов'язковим. Міра чогонебудь.

Норма права - загальнообов'язкове, формально-визначене правило поведінки, встановлене і забезпечене суспільством і державою, закріплене й опубліковане в офіційних актах, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників.

Нормативність - ознака права, означає, що право регулює суспільні відносини за допомогою конкретних, формально-визначених правил поведінки - норм.

Нормативний акт - офіційний документ, створений компетентними державними органами і містить загальнообов'язкові юридичні норми (правила поведінки).

Нормативний договір як джерело права - угода двох або більше суб'єктів, в якому містяться юридичні норми, що визначають права та обов'язки сторін (междугосударственные договори, федеративний договір і ін).

Забезпечувальні норми - містять приписи, що гарантують здійснення суб'єктивних прав і обов'язків у процесі правового регулювання.

Общедозволительный тип правового регулювання - тип правового регулювання, по якому в характером регульованих відносинах встановлюються строго і чітко сформульовані заборони. Як правило, об'єм цих заборон невеликий, а об'єм дозволений не визначений: все, що не заборонено.

Суспільні відносини - це різноманітні зв'язки між соціальними групами, націями, релігійними громадами, а також всередині них у процесі їх економічної, соціальної, політичної, культурної та іншої діяльності.

Громадський порядок - стан врегульовано мости суспільних відносин, заснований на реалізації всіх соціальних норм і принципів. На відміну від правопорядку громадський порядок утворюється під впливом не тільки

правових, але й інших соціальних норм: моралі, звичаїв, корпоративних, релігійних норм і т. д.

Суспільство - історично сформована сукупність людей на певній території в результаті спільної діяльності, що характеризується різноманіттям (економічних, політичних, етичних, релігійних і інших) відносин і цілісністю організації життя.

Об'єкт правопорушення - те, чого правопорушенням заподіяно шкоду. Таким є життя, здоров'я, громадський порядок, власність і т. д.

Об'єкт правовідносин - це те реальне благо, на використання або охорон} якого спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Об'єктивна сторона правопорушення - виражене зовні діяння, його наслідки, ступінь суспільної небезпеки.

Об'єктивно протиправне діяння - діяння, при якому особа, порушуючи норми права, завдає шкоди. Проте інші елементи складу правопорушення - суб'єкт або суб'єктивна сторона - відсутні. До таких дій можна віднести порушення норм кримінального права недієдатною особою, заподіяння шкоди в стані необхідної оборони або крайньої необхідності і інші подібні діяння.

Звичай - загальні правила, що виникають в результаті постійного відтворення конкретних зразків поведінки і в силу тривалості свого існування увійшли у звичку людей.

Зобов'язання - спосіб правового регулювання, який виражається в приписі вчинити якісь дії (наприклад, власник житлового будинку зобов'язується платити податки).

Оперативні норми (норми-інструменти) - встановлюють дати набрання чинності нормативного акту, припинення його дії і т. п.

Організація - 1) внутрішня упорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлена його будовою; 2) сукупність процесів або дій, що ведуть до утворення і вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого; 3) об'єднання людей, спільно реалізують програму або мету і діють на основі певних правил і процедур.

Відносне правовідношення - така правова громадська зв'язок, в якій конкретно (поіменно) визначені обидві сторони (покупець і продавець, постачальник і одержувач, позивач і відповідач).

Галузь права - відособлена сукупність юридичних норм, інститутів, що регулюють однорідні суспільні відносини. Вона відображає високий рівень системоутворюючих зв'язків, характеризується визначеною цілісністю, автономністю. Галузі підрозділяються на матеріальні і процесуальні. В основі поділу системи права на галузі й інститути лежать предмет і метод правового регулювання.

Охоронні норми - фіксують заходи державного примусу, які застосовуються за порушення правових заборон. Вони визначають також умови і порядок звільнення від покарання.

Позитивне право - система загальнообов'язкових, формально визначених норм, встановлених і гарантованих державою, що містяться у законодавстві та інших джерелах юридичних норм. Позитивне право - право, "виходить від держави", закріплене в офіційних джерелах.

Пізнання, процес відбивання і відтворення дійсності в мисленні суб'єкту, результатом якого є нове знання про світ.

Політична система суспільства - система взаємозв'язаних та взаємодіючих об'єднань (організацій) людей, що базуються на різноманітних формах власності, що відображають інтереси та волю соціальних класів, верств, груп і націй, що реалізують політичну владу або борються за її здійснення в рамках права через державу.

Політичний режим - це методи здійснення політичної влади, підсумкове політичний стан у суспільстві, яке складається в результаті взаємодії і протидіючих різних політичних сил, функціонування всіх політичних інститутів і характеризується демократизмом або антидемократизмом. Основні види політичного режиму - демократичний і недемократичний.

Порядок - 1) правильне, налагоджене стан, розташування чого-небудь; 2) послідовний хід чого-небудь; 3) правила, за якими відбувається що-небудь; 4) існуючий устрій, режим.

Права громадянина сукупність природних правочинів, які отримали відображення в нормативних правових актах держави, та набутих прав, вироблених в ході розвитку людини, суспільства і держави.

Права особи - права, що належать конкретному індивіду в конкретній ситуації.

Права людини - це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя. Основні права і свободи людини і громадянина можна класифікувати за сферами життєдіяльності суспільства (особисті права, економічні, політичні, соціальні, культурні, екологічні, інформаційні).

Право - система загальнообов'язкових формально визначених норм, які виражають міру свободи людини, прийнятих або санкціонованих державою і охороняються від порушень. Головними ознаками права виступають свідомо-вольовий характер, нормативність, формальна визначеність, забезпеченість державою, системність.

Правова культура - обумовлене всім соціальним, духовним, політичним і економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і загалом у рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, всього населення), а також ступеня гарантованості державою і громадянським суспільством прав і свобод людини.

Правова сім'я - сукупність правових систем, виділена на основі спільності генезису; спільності джерел, форм закріплення і вираження норм права; структурної єдності, подібності; спільності принципів регулювання суспільних відносин; єдності термінології, юридичних категорій і понять, а

також техніки викладу і систематизації норм права. В науці виділяють наступні правові системи (правові сім'ї): англосаксонську (Англія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія та ін); романо-германську (країни континентальної Європи, Латинської Америки, деякі країни Африки, а також Туреччина); релігійно-правову (країни, що сповідають в якості державної релігії іслам, індуїзм, іудаїзм); соціалістичну (Китай, В'єтнам, КНДР, Куба); звичайного права (екваторіальна Африка і Мадагаскар).

Правова система - цілісний комплекс правових явищ, який обумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства, усвідомлений і постійно відтворений людьми та їх організаціями (державою) і використовується ними для досягнення своїх цілей.

Правове виховання - це цілеспрямована діяльність по трансляції (передачі) правової культури, правового досвіду, правових ідеалів і механізмів розв'язання конфліктів у суспільстві від одного покоління до іншого. Правове виховання має на меті розвиток правової свідомості людини і правової культури суспільства в цілому.

Правове державне примус - таке примусове державне вплив, вид і міра котрого строго визначені правовими нормами і який застосовується в процесуальних формах (чітких процедурах).

Правова держава - така держава, побудова і діяльність якого ґрунтується на принципах пріоритету права, правової захищеності людини і громадянина, єдності права і закону, правового розмежування діяльності різних гілок державної влади.

Правове регулювання - це цілеспрямований вплив на суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів.

Правовий нігілізм - це негативне ставлення до права, закону і правових форм організації суспільних відносин. Правовий нігілізм може виступати в двох різновидах, або формах - теоретичній (ідеологічній) і практичній.

Правовий звичай - правило поведінки, яке увійшло в звичку народу внаслідок його повторення протягом тривалого часу, визнана державою як загальнообов'язкова норма поведінки, дотримання якого забезпечується державним примусом.

Правовий режим - специфіка юридичного регулювання певної сфери суспільних відносин за допомогою різних юридичних засобів і способів. Як правило, різні сфери суспільних відносин вимагають різного поєднання способів, методів, типів правового регулювання. Своєрідність правових режимів спостерігається як всередині кожної галузі, так і в правовій системі в цілому.

Правовий статус особи - стан людини, що відображає її фактичний стан у взаємовідносинах з суспільством та державою. Розрізняють загальний (міжнародний), конституційний (базовий), галузевий, родовий (спеціальний) та індивідуальний правові статуси особи.

Правомірна поведінка - суспільно-необхідне, бажане або соціально допустимий, вольове діяння дієздатного суб'єкта, що відповідає вимогам

норм права. За суб'єктивною стороною правомірною поведінкою поділяється на соціально-активну, законослухняну, конформістську і маргінальну.

Правопорушення - суспільно шкідливе, протиправне, винне діяння дієздатного суб'єкта, яке тягне юридичну відповідальність. За ступенем суспільної небезпеки і юридичного оформлення правопорушення поділяються на злочини і проступки (адміністративні, цивільно-правові та дисциплінарні).

Правовідносини - виникаючий на основі норм права суспільний зв'язок, учасники якого мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, забезпечені державою. Правовідносини характеризується складним складом, складається з трьох елементів: суб'єкти, об'єкт і зміст. Правовідносини можна розділити але галузевою ознакою на конституційні, цивільно-правові, адміністративно-правові і т. д.; за характером змісту - на общерегулятивні, регулятивні й охоронні; в залежності від ступеня визначеності сторін правовідносини можуть бути відносними і абсолютними.

Праворозуміння - наукова категорія, яка відображає процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, що включає в себе пізнання права, його сприйняття (оцінку) і відношення до нього як до цілісного соціального явища.

Правопорядок - стан упорядкованості суспільних відносин, що утворилася в результаті практичної реалізації правових норм. Принципами правопорядку є: визначеність, системність, організованість, державна гарантованість, стійкість, єдність.

Правосвідомість - сукупність знань, ідей і почуттів, що характеризує сприйняття, оцінку і ставлення людей до правових явищ у реальній дійсності.

Правоздатність - передбачена нормами права здатність (можливість) особи мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Правосуб'єктність - це передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасником правовідносин.

Правотворчість - це діяльність компетентних органів держави з прийняття, зміни і скасування нормативних правових актів і юридичних норм.

Предмет правового регулювання - це фактичні відносини людей, що об'єктивно бідують у правовому опосередкуванні. Коло їх дуже широке і різноманітний - трудові, управлінські, майнові, земельні, сімейні та ін. Їм властиві наступні риси: 1) це життєво важливі для людини і його об'єднань відносини;

2) це вольові, цілеспрямовані (розумні) відносини;

3) це стійкі, повторювані і типові відносини;

4) це відносини поведінкові, за якими можна здійснювати зовнішній контроль (наприклад, юрисдикційними органами).

Предмет теорії держави і права явища і категорії, що сформувалися і вироблені на основі розуміння єдності і глибокої взаємодії держави та права. До них належать: держава і право як явища цивілізації і культури; основні

поняття держави і основні поняття права; основні правові принципи; основні цінності держави і права; основні закономірності розвитку держави і права.

Презумпція - припущення, що визнається істинним, поки не доведено протилежне.

Ознака - своєрідна особливість людини, речі, явища.

Застосування права - це владна діяльність компетентних органів і посадових осіб по підготовці та ухваленню індивідуального рішення по юридичній справі. Стадії застосування права: встановлення кола фактичних обставин; юридична оцінка фактичних обставин, тобто їх юридична кваліфікація; винесення рішення по юридичній справі.

Примус - залучення суб'єкта крім його волі до вчинення будь-яких дій або до претерпівання яких-небудь дій відносно нього з боку інших суб'єктів.

Принцип - 1) основне вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації; 2) внутрішнє переконання людини, що визначає його ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності.

Принцип поділу влади - це раціональна організація державної влади в демократичній державі, при якій здійснюється гнучкий взаємоконтроль і взаємодія вищих органів держави як частин єдиної влади через систему стримувань і противаг.

Принципи права - керівні ідеї, що характеризують зміст права, його сутність і призначення в суспільстві. Правові принципи поділяють на властиві праву загалом (загальноправові), його окремих галузей (галузеві) або групи суміжних галузей (міжгалузеві), а також великим правовим інститутам. Основними загальноправовими принципами є: демократизм, федералізм, пріоритет прав і свобод людини, безпосередня дія загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, законність, рівноправність, рівність усіх форм власності, справедливість, добросовісність, розумність, справедливість.

Принципи правотворчості - це основні засади здійснення правотворчої діяльності. До найбільш важливих принципів належать: принцип законності, принцип науковості, принцип використання правового досвіду, принцип демократизму і зв'язку з практикою.

Принципи юридичної відповідальності - основні начала, відповідно до яких застосовується юридична відповідальність. Це принципи законності, гуманізму, відповідальності за вину, справедливості, рівності перед законом, доцільності, неприпустимість подвоєння покарання, невідворотності покарання, індивідуалізації покарання, оперативності.

Прогалина в законодавстві - відсутність конкретної норми, необхідної для регламентації відносини, що входить в сферу правового регулювання. Способами подолання прогалин у законодавстві виступають аналогія закону і аналогія права.

Процедура - встановлений порядок ведення, розгляду будь-якої справи (наприклад, судова процедура).

Процес - 1) хід, розвиток якого-небудь явища, послідовна зміна станів у розвитку чого-небудь; 2) порядок розгляду судових і адміністративних справ, а також саме таку справу.

Дозвільний тип правового регулювання - учасник правових відносин цього типу може зробити тільки дії, які прямо дозволені законом, всі інші дії заборонені.

Реалізація - здійснення чого-небудь, проведення в життя якогось плану, проекту, програми, наміри і т. п.

Реалізація права - здійснення вимог юридичних норм у поведінці людей. Основними формами реалізації права є: використання суб'єктивного права, виконання обов'язку, дотримання заборони.

Регулювання - вплив на що-небудь в цілях організації, упорядкування.

Регулятивні норми безпосередньо спрямовані на регулювання фактичних відносин, що виникають між різними суб'єктами, шляхом надання їм прав і покладання на них обов'язків. Залежно від характеру суб'єктивних прав і обов'язків розрізняють три основних види регулятивних норм: уповноважуючі (надають своїм адресатам право на здійснення позитивних дій); зобов'язуючі (містять обов'язок вчинення певних позитивних дій); що забороняють (встановлюють заборону на вчинення дій і вчинків, які визначені законом як правопорушення).

Результати тлумачення - підсумок з'ясування справжнього змісту, закріпленого в письмових правових актах. Результатами тлумачення в залежності від співвідношення смислу норми і її текстуального вираження є: буквальне тлумачення, поширювальне тлумачення і обмежувальне тлумачення.

Республіка - форма правління, в якій вища державна влада належить виборним органам, що обирається на визначений строк та несе відповідальність перед виборцями. Сучасні республіки поділяються на парламентарные і президентські.

Санкція - структурний елемент норми права, який вказує на несприятливі наслідки, що виникають у результаті порушення диспозиції правової норми. По ступені визначеності санкції підрозділяються на абсолютно визначені (точно зазначений розмір штрафу), відносно визначені (позбавлення волі на термін від 3 до 10 років), альтернативні.

Свобода - здатність людини діяти у відповідності зі своїми інтересами і цілями, здійснювати вибір. Люди не вільні у виборі об'єктивних умов своєї діяльності, однак вони мають конкретної і відносною свободою, коли зберігають можливість вибору санкціонуються нормами і цінностями даного суспільства цілей чи засобів їх досягнення. Історичний розвиток суспільства в цілому супроводжується розширенням рамок свободи особистості.

Властивість філософська категорія, що виражає відношення даної речі до інших речей, з якими вона вступає у взаємодію. Властивість нерідко розглядається як зовнішнє вираження якості.

Система - безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, утворюють певну цілісність, єдність. Виділяють матеріальні та абстрактні системи. Перші поділяються на системи неорганічної природи (фізичні, геологічні, хімічні та ін) і живі системи (найпростіші біологічні системи, організми, популяції, види, екосистеми); особливий клас матеріальних живих систем - соціальні системи (від найпростіших соціальних об'єднань до соціально-економічної структури суспільства). Абстрактні системи: поняття, гіпотези, теорії, наукові знання про системи, лінгвістичні (мовні), формалізовані, логічні системи та ін. В сучасній науці дослідження систем різного роду проводиться в рамках системного підходу, різних спеціальних теорій систем, кібернетиці, системотехніке, системному аналізі і т. д.

Система законодавства - сукупність нормативних правових актів, в яких об'єктивуються внутрішні та змістовні характеристики права. Вона виступає зовнішнім вираженням, формою системи права.

Система права - внутрішня будова (структура) права, що відбиває об'єднання і диференціацію юридичних норм.

Систематизація законодавства - це цілеспрямована робота законодавця по упорядкуванню і приведенню в єдину систему діючих законодавчих актів з метою їх доступності, кращої оглядовості та ефективного застосування.

Зміст правовідносини - суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що виражають зв'язок між суб'єктами (учасниками) правовідносини.

Свідомість - одне з основних понять філософії, соціології і психології, що позначає людську здатність ідеального відтворення дійсності в мисленні. Свідомість - вища форма психічного відображення, властива суспільно розвиненій людині і зв'язана з промовою, ідеальна сторона целепологаючої діяльності. Виступає в двох формах: індивідуальній (особистій) і суспільній.

Свідомо-вольовий характер права - ознака права, означає, що право є прояв волі і свідомості людей. У праві відображаються і виражаються потреби, інтереси, цілі суспільства, соціальних груп, окремих осіб і організацій. Право регулює суспільні відносини, взаємодіючи з волею індивідуумів і соціальних груп.

Склад правопорушення - сукупність суб'єктивних і об'єктивних ознак, необхідних і достатніх для характеристики діяння як правопорушення. Склад правопорушення включає в себе об'єкт правопорушення, суб'єкт правопорушення, об'єктивну сторону і суб'єктивну сторону правопорушення.

Соціальна влада - система відносин підпорядкування одних людей волі і дій інших. Структура будь-якого владного відносини (власноотношения) складається з володарюючого суб'єкта (народ, клас, громада, рід, рада старійшин і вождь) і підвладного об'єкта (індивід, колектив, організація).

Соціальне управління в суспільстві - цілеспрямований вплив на людей і їх об'єднання для досягнення певних результатів. Передбачає наявність особливих органів управління.

Соціальні норми - пов'язані з волею і свідомістю людей правила взаємодії в суспільстві, що виникають у процесі його історичного розвитку, що відповідають певному типу культури і спрямовані на організацію суспільних відносин.

Способи (прийоми) тлумачення - сукупність прийомів і засобів, використовуваних для встановлення змісту правових актів. До способів тлумачення відносяться: граматичний, логічний, систематичний, історико-політичний, спеціально-юридичний, телеологічний, функціональний.

Структура - сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах.

Структура суспільства - внутрішня будова суспільства, що відображає різноманіття і взаємодію його складових, що забезпечує цілісність і динамізм розвитку. В структуру суспільства належать соціальна, економічна, політична, духовно-культурна та інформаційна системи.

Структура правової норми - логічно узгоджену внутрішню будову, обумовлений фактичними суспільними відносинами, що характеризується наявністю взаємозалежних і взаємодіючих елементів, реально виражене в нормативних правових актах. Традиційно вважається, що норма права складається з трьох елементів: гіпотези, диспозиції і санкції.

Субординація - система підпорядкування нижчестоящих органів і посадових осіб вищим, виконання правил службової дисципліни.

Суб'єкт правопорушення - особа, яка вчинила правопорушення, правопорушник. Ним може бути тільки дієздатна (деликтоспособное) особа. Суб'єктом може бути як індивід, так і організація.

Суб'єктивна сторона правопорушення - характеризує ставлення порушника до діяння і його наслідків, тобто його вина.

Суб'єктивне право передбачена в нормі права міра можливої поведінки уповноваженої особи, надана управомоченій особі для задоволення її інтересів, забезпечена діями (бездіяльністю) зобов'язаної особи. Суб'єктивне право включає в себе право на власні фактичні дії, право на юридичні дії, право вимоги, право домагання, право на самозахист.

Суб'єкти правовідносин - це учасники правовідносин, які мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Їх називають також суб'єктами права. Суб'єктами правовідносин можуть бути індивіди, їх організації і, як виняток, соціальні спільності.

Судовий прецедент - рішення суду вищої інстанції по конкретній справі, якому надано нормативний характер. Обов'язковим для всіх нижчих судів є не все цілком рішення або вирок, а лише "серцевина" справи, суть правової позиції судді (*ratio decidendi*).

Сутність - внутрішній зміст предмета, явища, обнаруживающееся у зовнішніх формах його існування.

Сутність держави легітимна і забезпечена відповідними засобами влада.

Теорія - система основних ідей у тій чи іншій галузі знань; форма наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності і суттєві зв'язки дійсності.

Теорія держави і права (як наука) - узагальнююча політико-правова наука, що характеризує соціальні, економічні та політичні основи держави і права як явищ цивілізації і культури, розкриває їх сутність, закономірності розвитку, взаємодії і призначення в суспільстві.

Теорія держави і права (як навчальна дисципліна) - навчальна методологічна дисципліна, покликана на основі наукових даних про державу і право розробити і викласти в системному, логічно послідовному і доступному вигляді теоретичні поняття, принципи і цінності юриспруденції. Структура теорії держави і права як навчальної дисципліни включає в себе розділи, глави, пункти науково-навчального матеріалу, виражають його єдність і диференціацію.

Техніка - сукупна характеристики навичок і прийомів, використовуваних в якій-небудь сфері діяльності людини. В техніці матеріалізовані знання і досвід, накопичені в процесі розвитку суспільства.

Тип держави і права - модель або ідеальний, виражений в понятті образ держави та права, в якому поєднуються загальні істотні риси визначеної групи державно-правових явищ і якому відповідає певний клас конкретних держав і конкретних правових систем.

Типологія - вчення про класифікації, тобто розподіл об'єктів будь-якого роду на взаємопов'язані типи, класи, види, групи, згідно найбільш загальним і суттєвим ознаками і властивостями об'єктів даного виду; це вчення про впорядкування та систематизації складних об'єктів, і в даному випадку таким складним об'єктом виступає держава і право.

Тлумачення права - інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів права щодо з'ясування справжнього змісту правових актів з метою їх реалізації і вдосконалення. За суб'єктами тлумачення воно підрозділяється на офіційне (аутентическое, легальне, правоприменительное) та неофіційне (повсякденне, професійне, доктринальне).

Переконання (як метод здійснення державної влади) - метод активного впливу на волю і свідомість людей ідейно-моральними засобами для формування у них поглядів і уяв, заснованих на глибокому розумінні сутності державної влади, її призначень і цілей.

Унітарна держава - цілісне централізована держава, адміністративно-територіальні одиниці якої (області, провінції, округи тощо) не мають статусу державних утворень, не володіють суверенними правами.

Управомочивание - спосіб правового регулювання, який виражається в комплексі дозволений управомоченій особі на вчинення певних дій (наприклад, власнику дозволено володіти, користуватися і розпоряджатися належною йому річчю).

Установчі норми - відображають вихідні початку правового регламентування суспільних відносин, правового становища людини, меж дії

держави, закріплюють підвалини соціально-економічного і суспільно-політичного ладу, права, свободи і обов'язки громадян, основоположні ідеї і параметри будівництва правової системи суспільства. Вони служать еталонами, які дозволяють установити необхідну відповідність цілей і засобів конкретних правових розпоряджень об'єктивним закономірностям суспільного розвитку. Це конституційні норми та норми, закріплені в основах законодавства, кодексах.

Факт - 1) в логіці і методології науки пропозиції, що фіксують емпіричне знання; 2) знання, достовірність якого доведена; 3) у звичайному розумінні синонім понять "істина", "подія", "результат".

Фактичний склад - сукупність двох або кількох фактичних обставин, наявність яких необхідна для настання юридичних наслідків.

Федеративна держава (федерація) - складна союзна держава, частини якого (республіки, штати, землі, кантони тощо) є державами, або державними утвореннями, що володіють суверенітетом. Федерація будується на засадах децентралізації.

Форма - спосіб існування змісту, невіддільний від нього і служить його вираженням.

Форма держави - це організація державної влади, виражена у формі правління, державного устрою і політичного (державного) режиму.

Форма державного устрою - це територіальна організація державної влади, співвідношення держави як цілого з його складовими частинами. Основні форми державного устрою - унітарна і федеративна, рідко зустрічається форма - конфедерація.

Форма правління - спосіб організації верховної державної влади, порядок утворення її органів, їх взаємодії між собою і з населенням, ступінь участі населення в їх формуванні. Основні форми правління - монархія і республіка.

Формальна визначеність права - ознака права, означає, що норми права закріплені в офіційних письмових джерелах, виданих державою.

Функції держави - основні напрямки її діяльності, які виражають сутність, соціальне призначення, завдання та цілі держави з управління суспільством у властивих йому формах і притаманними йому методами. Функції держави можна підрозділити: за причинами виникнення - на функції, що впливають з класових протиріч (придушення опору експлуатованих класів та ін)- функції, що впливають з потреб суспільства в цілому ("спільних справ") (економічна, екологічна та ін); за спрямованістю - на внутрішні (економічна, соціальна, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, охорони правопорядку, екологічна, стимулювання науково-технічного прогресу і обмеження його шкідливих наслідків, інформаційна) і зовнішні (оборони, інтеграції у світову економіку, забезпечення миру, співробітництва з іншими державами у вирішенні глобальних проблем сучасності, підтримання світового правопорядку).

Функції права - основні напрямки впливу права на суспільні відносини і поведінку людей. Право має загальносоціальні функції (економічну, політичну, виховну) та конкретні функції (регулятивно-статичну, регулятивно-динамічну, охоронну, оціночну).

Функції теорії держави і права - це напрямки теоретичної діяльності, що відображають загальне і специфічне значення даної науки. Функціями теорії держави і права є: теоретико-пізнавальна (гносеологічна), методологічна, ідеологічна, прогностична.

Функція - 1) діяльність, обов'язок, робота, зовнішній прояв властивостей якого-небудь об'єкта в даній системі відносин; 2) роль, яку виконує певний соціальний інститут або процес стосовно цілого.

Цінність - позитивна чи негативна значимість об'єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства в цілому, визначається не їхніми властивостями самими по собі, а їх залученням в сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерії і способи оцінки цієї значимості, виражені в моральних принципах і нормах, ідеалах, установках, цілях. Розрізняють матеріальні, суспільно-політичні і духовні цінності, позитивні і негативні цінності.

Емоції реакції людини і тварин на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників, що мають яскраво виражену суб'єктивну забарвлення і охоплюють усі види чутливості і переживань. Пов'язані із задоволенням (позитивні емоції) або незадоволенням (негативні емоції) різних потреб організму. Диференційовані і стійкі емоції, що виникають на основі вищих соціальних потреб людини, зазвичай називаються почуттями (інтелектуальними, естетичними, моральними).

Юридична обов'язок - передбачена в нормі права міра необхідної поведінки зобов'язаної особи в інтересах управленої сторони, забезпечена можливістю державного примусу. Юридичний обов'язок має три основні форми: утримання від заборонених дій (пасивна поведінка); вчинення конкретних дій (активна поведінка); витерпіти застосовуються до зобов'язаному особі заходів державно-примусового впливу.

Юридична відповідальність - застосування до правопорушника заходів державного примусу, що виражаються в позбавленнях, передбачених санкцією юридичних норм. Підставами юридичної відповідальності є норма права, правопорушення і правозастосовний акт.

Юридична техніка - сукупність правил, засобів і прийомів розробки, оформлення і систематизації нормативних актів з метою їх ясності, зрозумілості та ефективності.

Юридичні гарантії законності - сукупність закріплених в законодавстві засобів, а також організаційно-правова діяльність по їх застосуванню, спрямована на забезпечення законності, на безперешкодне здійснення і захист прав і свобод. Це передусім юридично опосередкована діяльність спеціальних органів та органів правосуддя. Серед юридичних гарантій розрізняють засоби виявлення (виявлення) правопорушень; засоби

попередження правопорушень; заходи припинення правопорушень; заходи захисту і відновлення порушених прав, усунення наслідків правопорушень; юридичну відповідальність; процесуальні юридичні гарантії. До організаційних засобів відносяться різні заходи організаційного характеру, які спеціально спрямовані на поліпшення діяльності по забезпеченню законності.

Це кадрові, організаційні заходи по створенню умов для нормальної роботи юрисдикційних, контрольно-наглядових і правоохоронних органів, утворення в їх структурі спеціальних підрозділів (для боротьби з організованою злочинністю, корупцією, розповсюдженням наркотиків) і ін

Юридичні факти - конкретні життєві обставини, що викликають у відповідності з дією юридичних норм, виникнення, зміна або припинення правовідносин.

Юридичний процес - це врегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що складається в підготовці, прийнятті і документальне закріплення юридичних рішень загального або індивідуального характеру.

14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Григорук П.М. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник / П.М. Григорук, Н.А. Хрущ. – К. : Кондор, 2017. – 206 с.
2. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навчальний посібник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.
3. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПШ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. О. Казак. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,37 Мбайт). – Київ : КПШ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 116 с.
4. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник / І В Зайченко. – 3-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 512 с.
5. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник / В М Кислий. – Суми : Університетська книга, 2019. – 224 с.
6. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / О В Колесников. – 2-е видання. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 144 с.
7. Ладанюк А.П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А.П. Ладанюк, Л.О. Власенко, В.Д. Кишенько. – К. : Ліра-К, 2020. – 352 с.
8. Мальська М.П. Організація наукових досліджень: навчальний посібник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 136 с

Допоміжна

1. Метод шести шляп мислення Едварда де Боно // На волне Перемен. Лучше и лучше! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://30kapel.com/metod-shesti-shlyap-myshleniya-edvarda-de-bono/>
2. Концепція профільного навчання у старшій школі [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart86/idx86618.htm>
3. Рашкевич Ю.М. Легенди та міфи Болонського процесу.// <http://www.osvita.org.ua/bologna/articles/26.html>
4. Рашкевич Юрій, Актуальні завдання впровадження ідей Болонського процесу в Україні.// <http://maidanua.org/static/mai/1245698905.html>
5. Партико З.В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації : навчальний посібник / З В Партико. – 2-е видання. – К. : Ліра-К, 2020. – 232 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. www.onu.edu.ua
2. www.philosoph.onu.edu.ua
3. <http://education-ua.org/ru/articles/513-rebreeding-filosofiji-tse-pravilno-bofilosofiyu-slid-vzhivati-yak-brendi>

Навчальне видання

«Методика викладання філософії та права у вищих навчальних
закладах»

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

**підготовки здобувачів
другого (магістерського)**

рівня вищої освіти

(вказати рівень вищої освіти)

спеціальності 033 Філософія

(шифр і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою

Філософія

(назва освітньої програми)

мова навчання: українська

Укладачі:

- кандидат філософських наук, доцент **Степанов В.В.**

Рецензенти:

- доктор філософських наук, професор кафедри охорони праці та екологічної безпеки ННПП УПА Богданова Н.Г.

- доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін, Донбаського державного педагогічного університету Ємельяненко Г.Д.

Відповідальний за випуск: доктор філос. наук, проф. Мозговий Л.І.

Підписано до друку 07.06.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 7,75.
Тираж 50 прим. Зам. №2066.

Підприємець Маторін Б.І.
84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
